

toplumsal sorunlar & yeni anayasa

ALGI, BEKLENTİ VE TALEPLER

ÖN RAPOR

Kam Emekçileri Sendikaları
Konfederasyonu

Diyarbakır Ticaret ve
Sanayi Odası

Diyarbakır Barosu

Güneydoğu Sanayici ve
İş Adamları Derneği

Doğu ve Güneydoğu
İş Kadınları Derneği

Müstakil Sanayici ve
İş Adamları Derneği

Ticaret Borsası

Diyarbakır
Sanayici ve İş Adamları
Derneği

Güneydoğu Genç
İş Adamları Derneği

toplumsal sorunlar &
yeni anayasa
ALGI, BEKLENTİ VE TALEPLER

ÖN RAPOR

SİYASAL SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
(SAMER)

DANIŞMANLAR

Av. Meral Danış BEŞTAŞ
Av. Mehmet Emin AKTAR
Av. Devrim Barış BARAN
Ayhan BİLGİN

KOORDİNATÖR & RAPORU HAZIRLAYAN
Çetin GÜRER

DİYARBAKIR
MART 2012

İÇİNDEKİLER

I. Araştırmanın Konusu	4
II. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği	4
III. Örneklem	5
IV. Demografik Veriler	6
V. Özet Sonuçlar	11
1) 1982 Anayasası Algısı	11
2) Toplumsal Sorunlar ve Yeni Anayasa Beklentisi	13
3) Anayasa Yapım Yöntemi	19
4) Yeni Anayasa ve Talepler	23
5) Devlet ve Din	33
6) Siyasi Partiler, Seçimler ve Milletvekili Dokunulmazlığı	35
7) Düşünce ve İfade Hürriyeti	37
8) Doğal Kaynakların Kullanımı ve Ekonomi	38
9) Anayasal Kurumlar	40
10) Sonuç	43

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz iki binli yılların ilk çeyreği Türkiye tarihi açısından yeni bir anayasa dönemi olacaktır. Siyasi partilerden, cumhurbaşkanına ve devletin tüm kurumlarına; sivil toplum örgütlerinden, sendikalara ve üniversitelere; gençlerden, yaşlılara, kadınlara ve toplumsal hareketlere kadar Türkiye son on yıldır “yeni bir anayasa” ihtiyacının yüksek sesle dile getirildiği bir süreçten geçiyor. Bu süreçte, Kürt Sorunu’nun çok boyutlu sonuçları ve etkilerini en derinden hissedilen “bölge” halkının taleplerinin, beklentilerinin ve algılarının bilinmesi ve tespit edilmesi, yapılacak demokratik yeni bir anayasa için merkezi önemdedir. Bu önemin farkında olan Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAMER), Diyarbakır Barosu ve Diyarbakır Ticaret Odası, KESK Diyarbakır Şubeler Platformu ortak bir çalışma yürütmüş ve bölge halkının yeni anayasa sürecine ilişkin algı, beklenti ve taleplerini araştırarak sonuçların demokratik yeni bir anayasa yapım sürecine katkı sunmasını arzulamıştır.

Yeni bir anayasa ihtiyacının, toplumun değişen, gelişen ihtiyaçlarına uygun olarak kendini değiştirme, yenileme isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı; toplumların tarihinde önemli tarihsel moment olduğu; bu ihtiyacın çok sık doğmadığı gerçeğinden hareketle bugün Türkiye’nin içinde bulunduğu bu süreç, demokratik, eşitlikçi, özgür ve barış içinde bir toplumsal yaşamın inşasına dönük bir şans olarak değerlendirilmelidir.

Bu araştırma, Şubat ve Mart 2012 tarihlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin önemli kentlerinde 755 kişiyle yapılan yüz yüze görüşme ile gerçekleşti. Tasarımından, verilerin toplanmasına, anket sorularının hazırlanmasından verilerin bilgisayara aktarılmasına, grafik ve analizlerin yapılmasına kadar uzun, yoğun ve kolektif bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktı. Danışmanlarımız, Av. Meral Danış Beştaş, Av. Mehmet Emin Aktar, Av. Devrim Barış Baran, gazeteci Ayhan Bilgen; araştırmanın tüm süreçlerinde büyük sorumluluk ve özveri gösteren saha ekibimiz, Suat Özalp, Abdullah Arı, Zilan Erdem, Fener Çağan ve Burhan Altınkaynak; anket sorularının hazırlanmasındaki eleştiri, öneri ve görüşleriyle Dilan Bozdoğan; ve son olarak Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Sanayi ve Ticaret Odası, KESK Diyarbakır Şubeler Platformu, GÜNSİAD, MÜSİAD, DOĞÜNKAD Ticaret Borsası, DİSİAD’ın destek ve çabaları olmasaydı bu çalışma ortaya çıkamazdı. Destek, katkı ve yardımları için adı geçen kişi ve kurumlara teşekkürü bir borç biliriz.

Siyasal Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAMER)

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası, KESK Diyarbakır Şubeler Platformu ve Siyasal Sosyal Araştırmalar Merkezi (SAMER) ortaklığıyla SAMER tarafından Şubat-Mart 2012 tarihlerinde yürütülen “Toplumsal Sorunlar ve Yeni Anayasa” araştırmamızın konusu, Türkiye’de yeni anayasa yapım tartışmaları çerçevesinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan yurttaşların yeni anayasaya dair algı, beklenti ve taleplerinin tespitinden; 1982 Anayasası’na ilişkin algıları ile yeni bir anayasa ihtiyacını doğuran temel toplumsal sorunlara ilişkin algılarının belirlenmesinden oluşmaktadır.

Bu kapsamda ilk olarak bölge halkının yürürlükte olan 1982 Anayasası’na dair algısı; yeni anayasa ihtiyacı ve Türkiye’nin önemli toplumsal sorunlarına dair görüşleri tespit edilmiştir.

İkinci olarak bölge halkının yeni anayasaya ilişkin beklentileri öğrenilmeye çalışılmış ve bu yönde yeni anayasanın yapım yöntemi ve yeni anayasanın felsefesine, ruhuna, temel ilkelerine dair beklentileri tespit edilmiştir.

Üçüncü olarak bölge halkının yeni anayasanın içeriğine ilişkin talepleri araştırılmış ve bu çerçevede devletin şekli, anayasal kurumlar Kürtlerin statüsü, anadil meselesi, ülkenin idari yapısı, Aleviler, Cem Evleri’nin statüsü, ekoloji, doğal varlıkların kullanımı vb. konulara dair talepler araştırılmıştır.

II. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİĞİ

Bu araştırma ile Türkiye’de devam etmekte olan yeni anayasa yapım yöntemine ve içeriğine ilişkin tartışmalara Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi yurttaşlarının taleplerini yansıtabilmek hedefiyle, bölge halkının Türkiye’nin önemli toplumsal sorunları hakkındaki algı, görüş ve düşünceleri tespit edilmiş, yeni anayasaya ilişkin talep ve beklentileri belirlenmiştir. Yeni bir anayasa ihtiyacı doğuran nedenler arasında bölge halkının Türkiye’de hangi dinamikleri gördükleri sorusuna yanıtlar bulunmuştur.

Bu amaç ve hedef doğrultusunda araştırma betimleyici ve tanımlayıcı “nicel saha araştırması” olarak tasarlanmıştır. Betimleyici ve tanımlayıcı araştırma tasarımı, konunun derinlerine inmeden nedir sorusuna cevap arayan, nedenlere odaklanmayan araştırma türüdür. İrfan Erdoğan, betimleyici ve tanımlayıcı araştırmayı şöyle tanımlıyor:

- Tanımlayıcı/betimleyici tasarımda “tanımlayıcı” kavramı, bir durumun, koşulun, insanın, ilişkinin, örgütlü faaliyetin, iletişim sürecinin, uygulanan politikanın ne olduğunu tasvir, tarif ve açıklığa kavuşturma anlamına gelir. Tanımlayıcı inceleme fenomenin (herhangi bir şeyin, insanın, kurumun) özellikleri ile ilgilenir. Tanımlayıcı araştırmalar belli değişkenlerin özellikleri hakkında temel veri tabanını oluştururlar. Diğer tasarımlar bu temel üzerine kurulur. Tanımlayıcı incelemeler genellikle ilişkiler üzerinde durmazlar; hipotez test etmezler; tahminlerde bulunmazlar; anlam açıklaması veya imalar üzerinde yorum yapmazlar (Erdoğan 2003: 138)

Araştırmamız, Şubat-Mart 2012 tarihinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 11 il merkezinde yürütülmüştür. Ağrı, Batman, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak ve Tunceli illerinde “tam yapılandırılmış anket” tekniğiyle ve “basit rastlantısal yöntemle” toplamda 755 kişiyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırmamız aynı zamanda Van il merkezinde de yürütülmüş olup burada elde edilen sonuçlar genel değerlendirmeye dahil edilmemiş, bu ilde meydana gelen deprem nedeniyle Van’a ilişkin sonuçlar bütünden ayrı değerlendirilmiştir.

“Tam yapılandırılmış anket” tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada anket formuna son hali verilmeden önce, Türkiye’de “yeni anayasa” konusunda yapılmış araştırmalar, raporlar incelenmiş ; anayasa konusuna ilişkin literatür taraması yapılmış; ulusal ve yerel gazetelerde konuya ilişkin çıkan yazı ve makaleler taranmış; yeni anayasa tartışmaları yürüten platform ve inisiyatiflerin açıklamaları ve çalışmalarına bakılmıştır. Bu ön hazırlık sürecini takiben 1982 Anayasası’nın tartışmalı konu başlıkları akademisyen, hukukçu ve siyasetçilerle belirlendikten sonra oluşturulan anket formu Diyarbakır il merkezinde yaklaşık 40 kişi ile yapılan “pilot uygulamayla” test edilmiş ve buradan gelen geri bildirimlerle yanlış anlaşılan, cevap alınamayan, zorlanılan, değişiklik gerektiren soru ve cevaplar gözden geçirilerek ankete son hali verilmiştir. Danışmanlarımızdan anket formunun son haline ilişkin görüş ve onayları alındıktan sonra anketi uygulayacak Kürtçe ve Türkçe dillerine hakim çoğu üniversite öğrencisi olan anketörlere “uygulama eğitimi” verilerek araştırma başlatılmıştır.

III. ÖRNEKLEM

Araştırmamız, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin 11 il merkezinde ve merkez ilçelerinde Türkiye İstatistik Enstitüsü (TÜİK) ve Yüksek Seçim Kurulu (YSK) verilerinden on dokuz yaş üzeri 1.511.372 nüfus “araştırma evreni” baz alınarak %90 güven seviyesi ve +/- %3 hata payı üzerinden ulaşılan 752 kişiden oluşan “örnekleme” 755 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen örneklem sayısı araştırma yapılan illerin merkez nüfus ve merkez ilçe nüfus sayısına göre oransal dağıtılmıştır (Tablo 1).

¹ Örnekleme oluşturan birimin kimlerden oluşacağı ve nasıl seçileceği yöntemi araştırmaların amacına, türüne ve maliyetine göre değişmektedir ve Rastlantısal ve Amaçlı olmak üzere iki türdür. Biz bu araştırmada, Rastlantısal örneklem seçme yöntemlerinden ‘Basit Rastlantısal’ Yönteme başvurduk. Basit Rastlantısal Yöntem özce, her bir örneklem seçimine eşit seçilme olasılığının verildiği yöntemidir (Büyüköztürk vd. 2009: 84).

² Türkiye Barolar Birliğinin 2007’de hazırladığı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi” başlıklı çalışması; BİLGESAM’ın 2011’de hazırladığı “Yeni Anayasadan Toplumsal Beklentiler” raporu; Memur-Sen’in 2011’de hazırladığı “Sahadan Yeni Anayasa” araştırması bunlardan bazılarıdır.

Tablo 1: İllere göre 19 yaş üstü Nüfus ve Örneklem Dağılımı

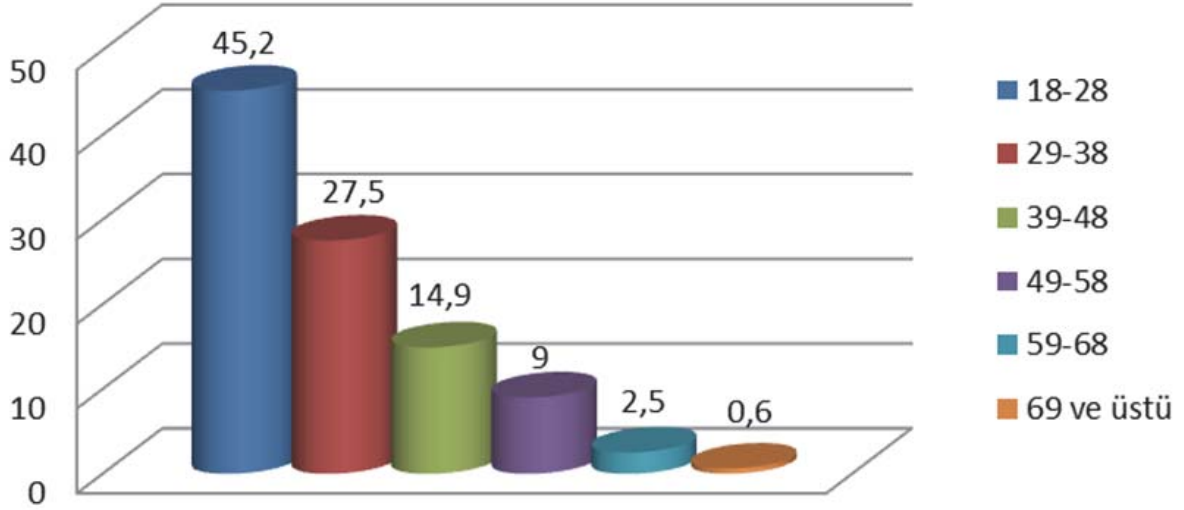
İL	MERKEZ NÜFUS	ÖRNEKLEM SAYISI	ANKET SAYISI	YÜZDE %
Ağrı	75.982	38	36	4,8
Batman	184.698	92	93	12,3
Bingöl	86.336	43	43	5,7
Bitlis	36.862	18	18	2,4
Diyarbakır	509.768	253	254	33,6
Hakkari	45.699	23	23	3,0
Mardin	76.679	38	40	5,3
Siirt	76.222	38	40	5,3
Şanlıurfa	368.552	183	181	24,0
Şırnak	21.317	11	11	1,5
Tunceli	29.257	15	16	2,1
TOPLAM	1.511.372	752	755	100,0

İllerin cinsiyet ve siyasi parti oranları göz önünde tutularak örneklem dağılımı bu oranlara yakın tutulmuştur.

IV. DEMOGRAFİK VERİLER

Yaş dağılımına göre ankete katılanların %45,2'si 18-28; %27,5'i 29-38; %14,9'u 39-48; %9'u 49-58; %2,5'u 59-68 ve %0,6'sı 69 ve üzerindeki yaş aralığında bulunmaktadır. Buna göre ankete katılanların yarıya yakın bir oranını gençler oluşturmakta iken yaşlıların oranı düşüktür (Grafik 1).

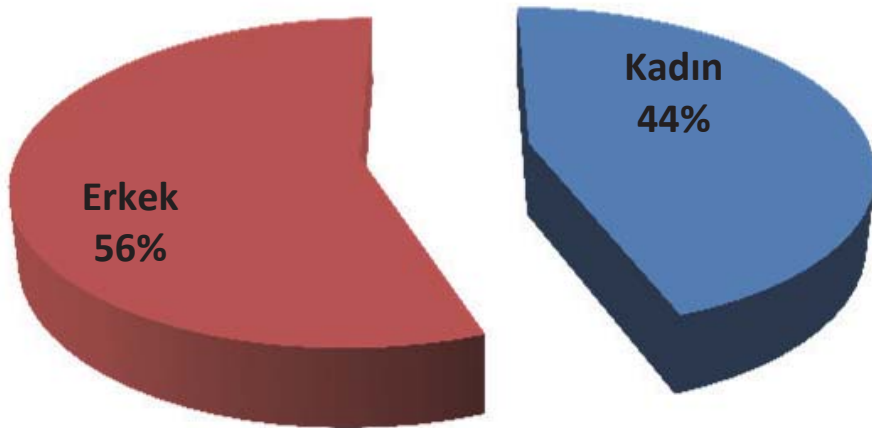
YAŞ (%)

Grafik 1

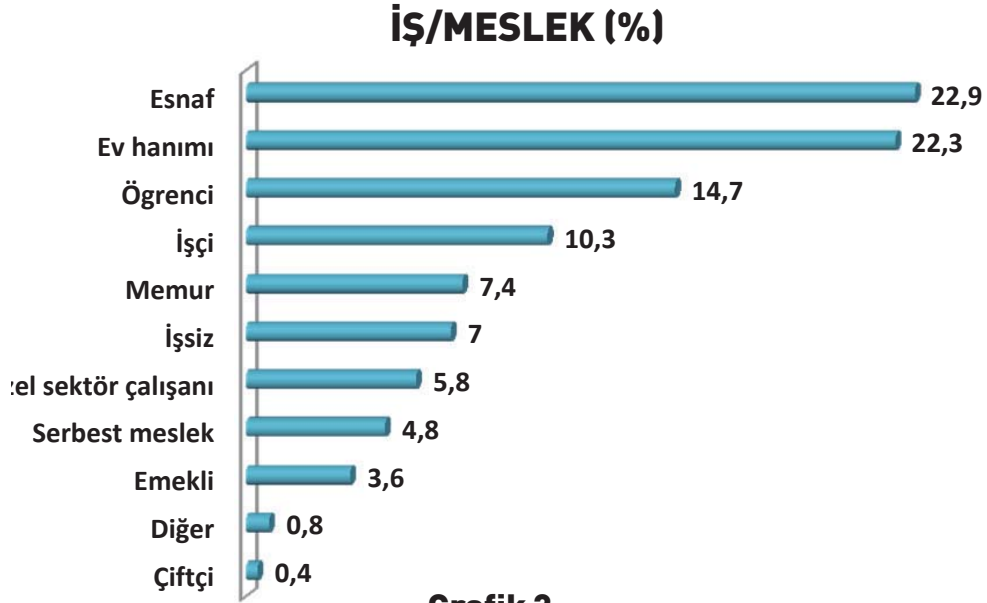
Cinsiyet dağılımına göre ankete katılanların yarından biraz fazlasını (%56) erkekler, %44'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Bölge geneli erkek ve kadın nüfus oranları göz önünde tutulduğunda bunlar gerçeğe yakın oranlardır (Grafik 2).

CİNSİYET (%)

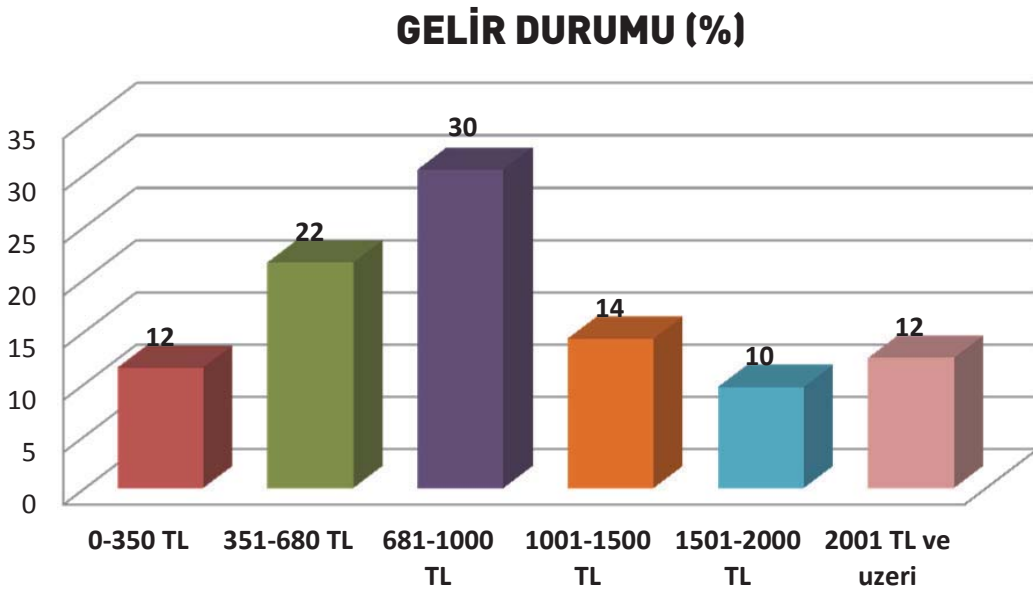
Grafik 2

Meslek dağılımına göre ankete katılanların çoğunluğunu sırasıyla esnaf (%22,9), ev hanımı (22,3), öğrenci (14,7) ve işçi (%10,3) oluşturmaktadır (Grafik 3).

Grafik 3

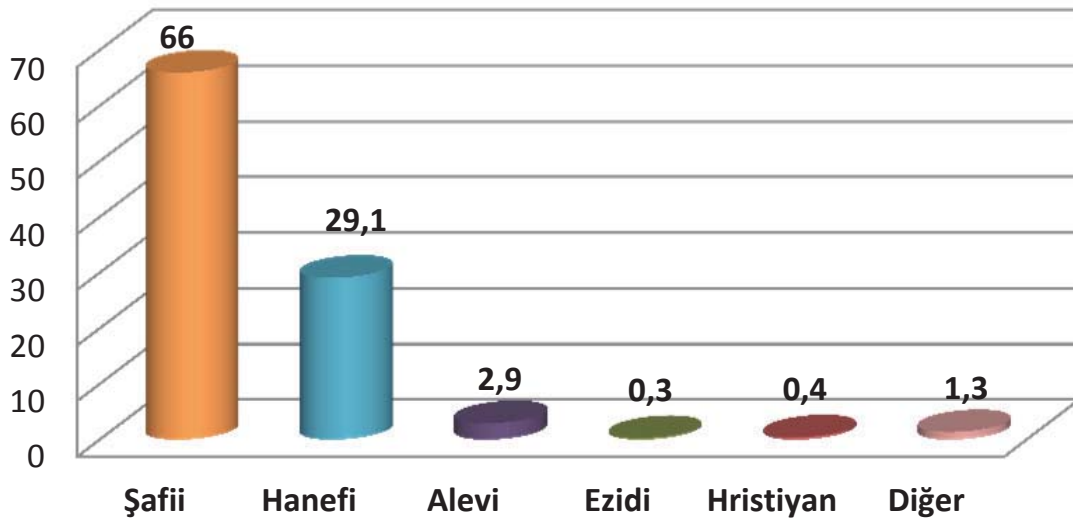
Gelir durumu dağılımına baktığımızda ankete katılanlarda en yüksek oran %30 ile 681-1000 TL arası gelire sahip, "alt orta gelir" düzeyinde bulunan grup oluşturmaktadır. En düşük oran ise %10 ile 1501-2000 TL arasında gelire sahip "üst orta gelir" düzeyinde bulunan grup oluşturmaktadır (Grafik 4).

Grafik 4

Din/Mezhep dağılımına göre ankete katılanların büyük çoğunluğunu (%66) Müslüman-Şafiler oluşturmaktadır. Hanefilerin oranı, %29,1, Aleviler ise %2,9 düzeyindedir. Ezidi, Hristiyan ve diğer inanç gruplarının toplam oranı %2,0'dir (Grafik 5).

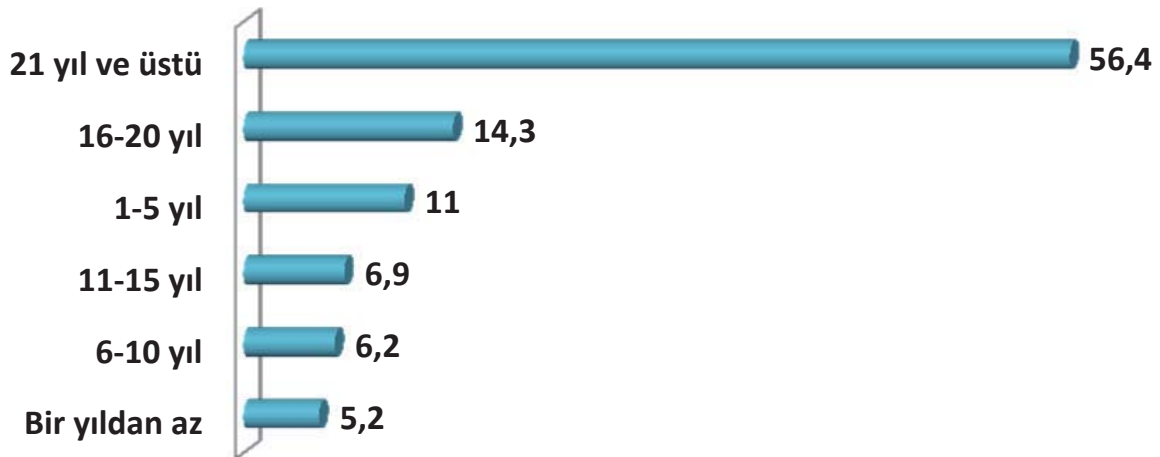
DİN/MEZHEP (%)

Grafik 5

İl merkezinde yaşama süresine göre ankete katılanların yarıdan fazlası (%56,4) 21 yıldan fazla bir süredir görüşme yapılan ilde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Görüşme yapılanlar arasında bir yıldan daha az süre ilde yaşayanların oranı ise %5,2'dir (Grafik 6).

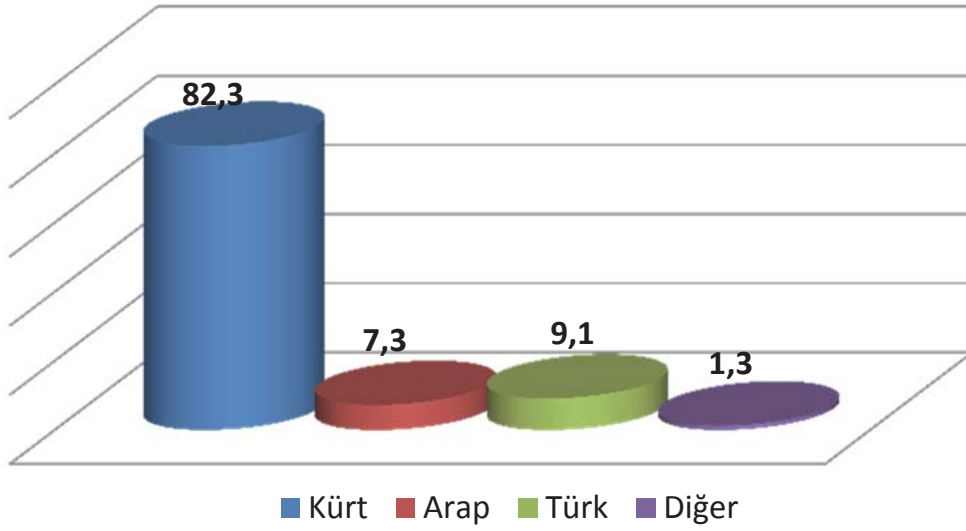
İL MERKEZİNDE YAŞAMA SÜRESİ (%)

Grafik 6

Etnik köken dağılımına göre ankete katılanların %82,3'ü Kürt (Zaza-Kırmanç), %7,3'ü Arap, %9,1'i Türk olduğunu belirtmiştir (Grafik 7).

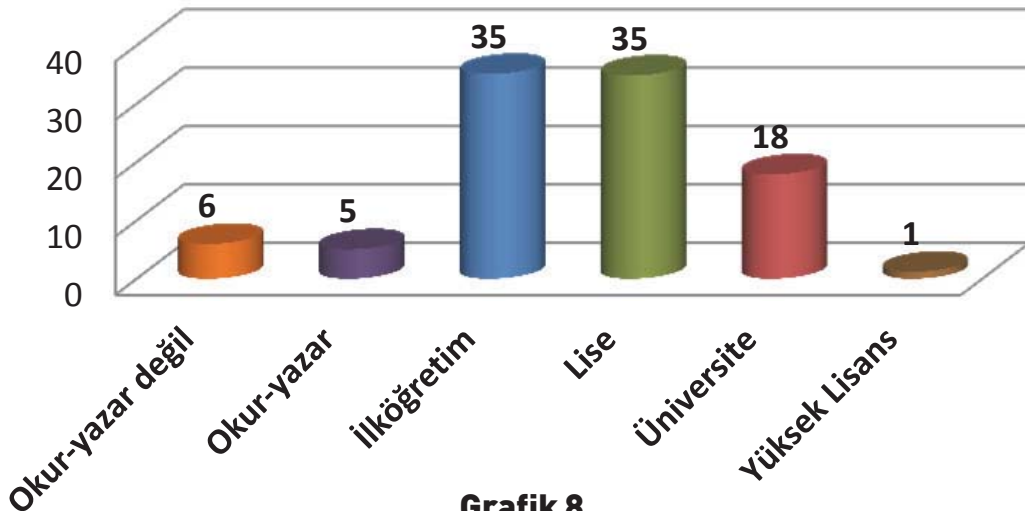
ETNİK KÖKEN (%)

Grafik 7

Eğitim durumuna göre ankete katılanların en yüksek iki grubu %35 oranıyla Lise ve İlköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Okur-yazar olmayanlar %6, okur-yazar olup okul bitirmemiş olanlar %5, üniversite mezunu %18, yüksek lisans yapmış olanlar %1'dir (Grafik 8).

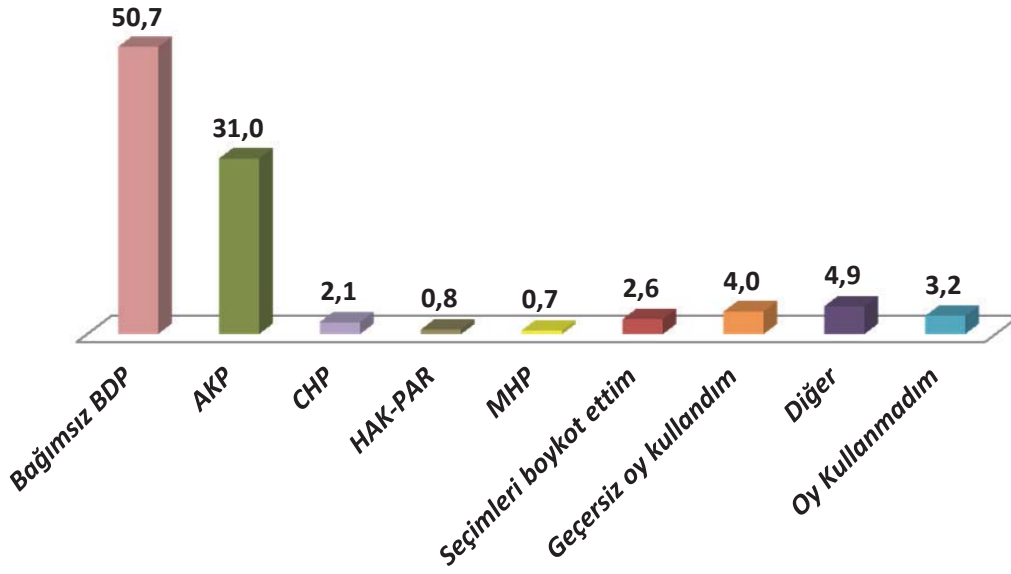
EĞİTİM DURUMU (%)

Grafik 8

12 Haziran 2011 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde verdikleri oy dağılımına göre ankete katılanların %50,7'si Bağımsız BDP, %31'i AKP, %2,1 CHP ve %0,7 ise MHP seçmenlerinden oluşmaktadır. Bu soruya Hak-PAR'a oy verdim diyenlerin oranı %0,8; seçimleri boykot ettim diyenlerin oranı %2,6; geçersiz oy kullandım diyenler %4; diğer partilere oy verdim diyenler %4,9 ve oy kullanmadım diyenlerin oranı %3,2'dir (Grafik 9).

12 HAZİRAN SEÇİMLERİNDE HANGİ PARTİYE OY VERDİNİZ? (%)

Grafik 9

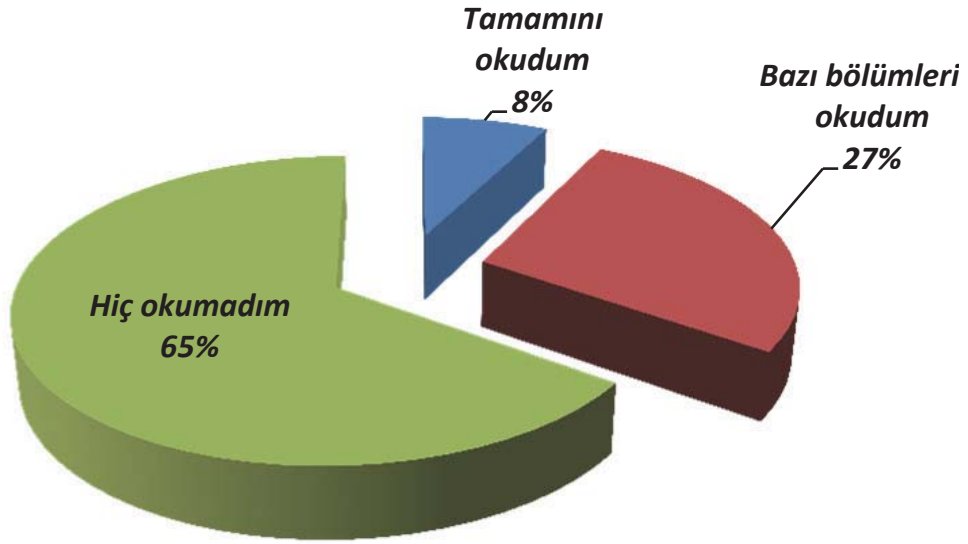
V. ÖZET SONUÇLAR

1) 1982 Anayasası Algısı

Türkiye, yaklaşık otuz yıllık bir süredir 1982 anayasası ile yönetilmektedir. 1982 Anayasa'sı yürürlüğe girdiği günden bu yana defalarca değişikliğe uğramış bir anayasa olmasına karşın değişmeyen ruhu ve temel ilkeleri açısından meşruiyeti sürekli tartışılan bir anayasadır. Bu açıdan 1982 anayasasının bölge halkı tarafından nasıl algılandığı önemlidir.

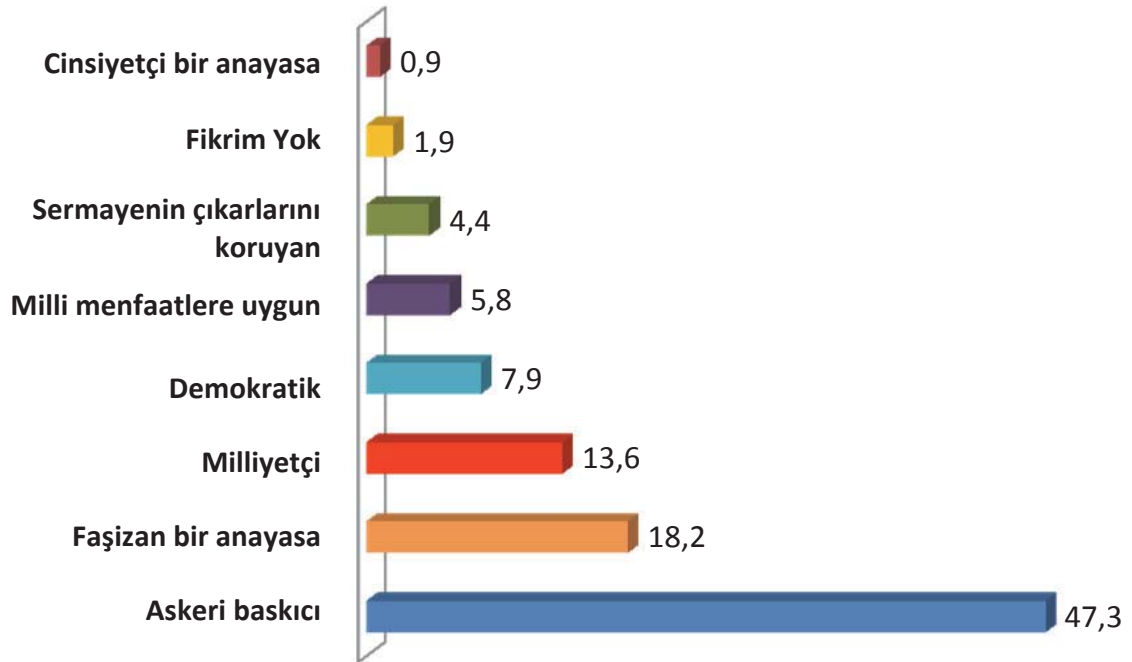
Araştırmaya katılan bölge halkının büyük bir çoğunluğu (%65), 1982 Anayasası'nı hiç okumamış olmakla birlikte 1982 Anayasa'sına ilişkin genel algısı "olumsuz" niteliktedir. 1982 Anayasa'sının en ağır basan niteliği hakkında araştırmaya katılanların yarıya yakını (%47,3) mevcut anayasayı "askeri-baskıcı bir anayasa" olarak görmekte; faşizan ve milliyetçi olarak görenlerin toplamıyla birlikte (%31,8) bu oran %79,1 seviyesine ulaşmaktadır (Grafik 10-11).

1982 ANAYASASINI HİÇ OKUDUNUZ MU?

Grafik 10

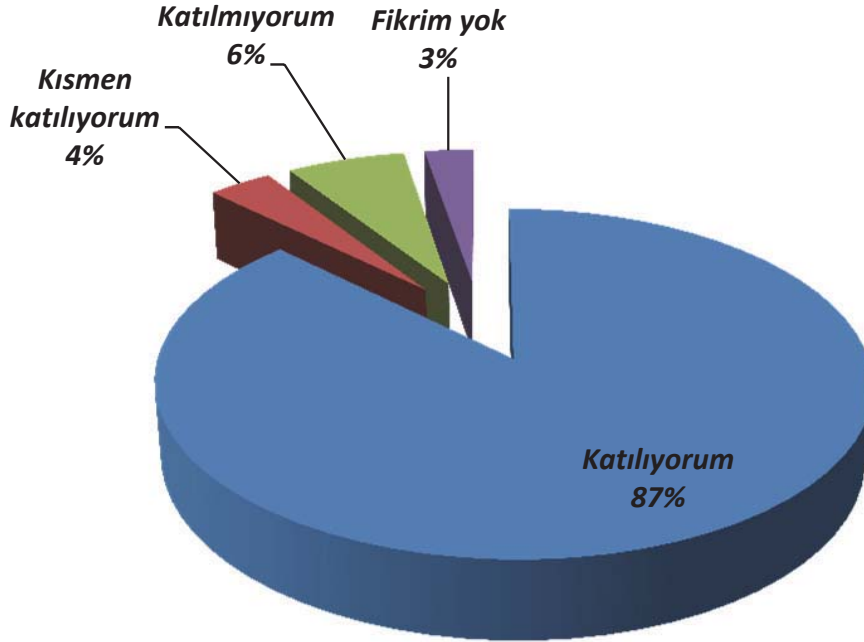
1982 ANAYASA ALGISI (%)

Grafik 11

İster BDP isterse AKP seçmeni düzeyinde olsun mevcut anayasanın bu “olumsuz” algısı araştırmaya katılan bölge halkının genel bir eğilimi olarak görünmektedir. Bu algıyı destekler nitelikte görebileceğimiz bir sonuç olarak bölgede ezici bir çoğunluk (%87) bugün Türkiye’nin yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğunu düşünmektedir (Grafik 12).

BUGÜN TÜRKİYE’NİN YENİ BİR ANAYASAYA İHTİYACI OLDUĞU FİKRİNE KATILYOR MUSUNUZ?

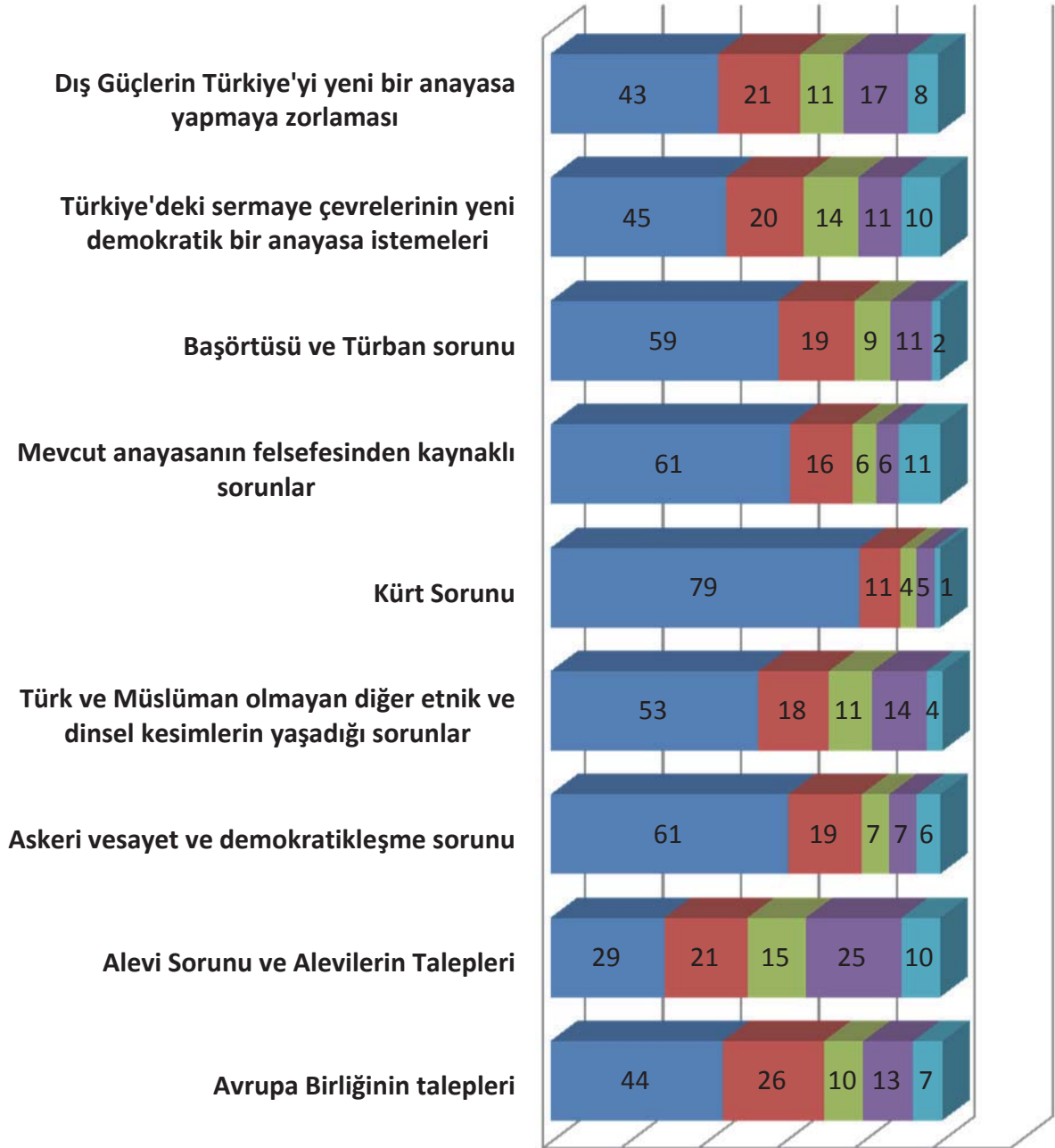
Grafik 12

2) Toplumsal Sorunlar ve Yeni Anayasa Beklentisi

Türkiye’nin özellikle son on yıllık sürecine baktığımızda bir yanda mevcut anayasanın meşruiyeti sorgulanırken diğer yanda toplumun yeni bir anayasa ihtiyacı olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bu ihtiyaç, kimilerine göre değişen dünya koşulları nedeniyle ortaya çıkmıştır ve kimilerine göre ise Türkiye’nin kendi iç dinamikleri bu ihtiyacı yaratmıştır. Araştırmaya katılanların çoğu bu ihtiyacın doğmasında iç dinamiklere işaret etmekte ve Türkiye’de yeni bir anayasa ihtiyacının doğmasının gerisinde temel toplumsal ve siyasal sorunların eşit düzeyde etkili olduğu görülmekle birlikte, bölge halkı bu ihtiyacın doğmasında “Kürt Sorununu” en etkili faktör olarak (%79) belirterek yeni anayasa ihtiyacı ve Kürt Sorunu arasında nedensel bir ilişki kurmaktadır (Grafik 13).

YENİ ANAYASA İHTİYACININ DOĞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER (%)

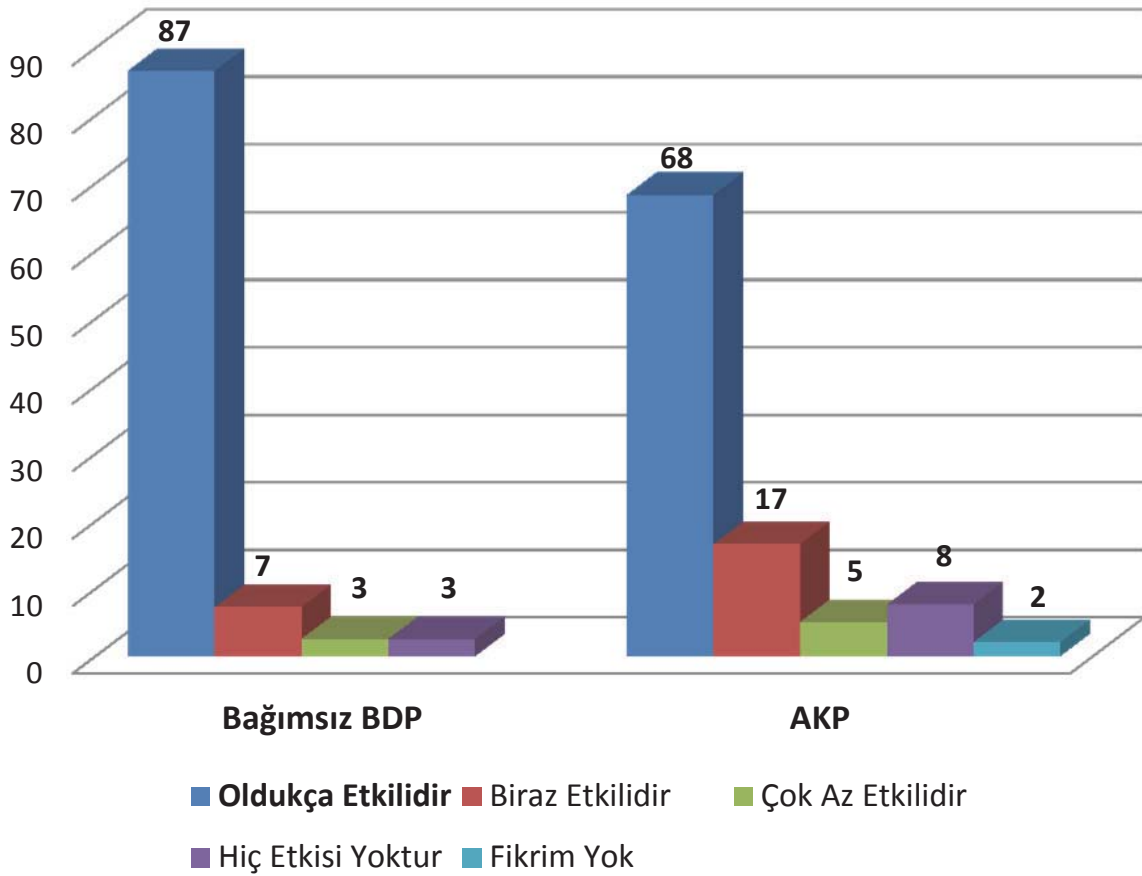
■ Oldukça Etkilidir ■ Biraz Etkilidir ■ Çok Az Etkilidir ■ Hiç Etkisi Yoktur ■ Fikrim Yok

Grafik 13

Bu sonuç, bugün Türkiye’de yeni bir anayasa ihtiyacını doğuran “toplumsal kriz” nedir sorusu etrafında kamuoyunda anayasa yapımının nedenleri üzerine yürütülen tartışmalara sosyolojik bir perspektif sunması bakımından önemlidir. Siyasi parti seçmenleri arasında ise bu oranın BDP seçmeninde %87 ve AKP seçmeninde %68 olduğu görülmektedir (Grafik 14).

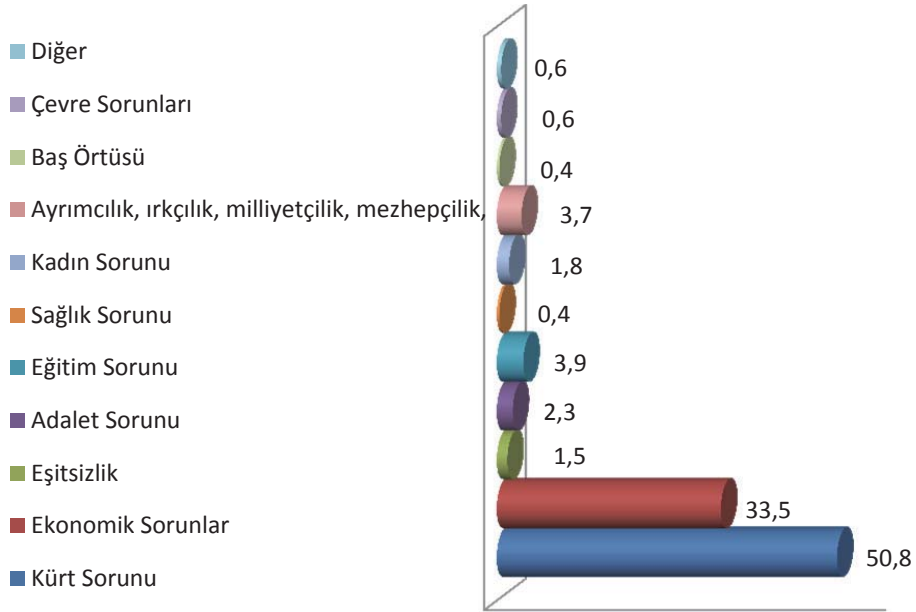
YENİ BİR ANAYASA İHTİYACININ DOĞMASINDA KÜRT SORUNU FAKTÖRÜ (%)

Grafik 14

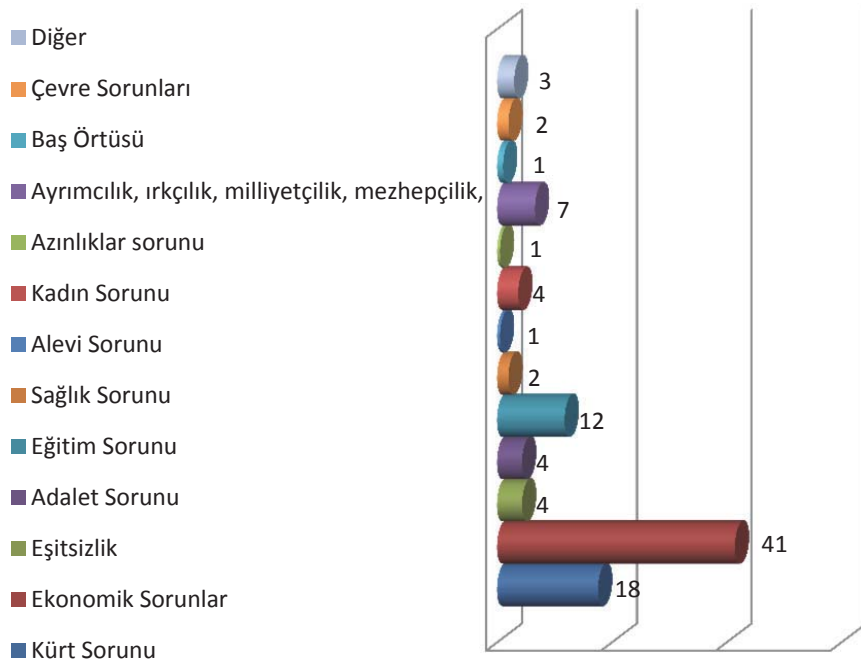
Araştırmaya katılan bölge halkında Kürt Sorunu ve yeni anayasa ihtiyacı arasında ilişki olmadığını düşünenlerin oranı ise oldukça düşüktür (Grafik 13: %5). Benzer şekilde bölgede toplumsal sorunlar sıralamasında en önemli birinci sorun olarak %50,8 oranla Kürt Sorunu görülürken, ekonomik sorunlar %41 oranla en önemli ikinci toplumsal sorun olarak değerlendirilmektedir (Grafik 15-16).

BİRİNCİ EN ÖNEMLİ TOPLUMSAL SORUN (%)

Grafik 15

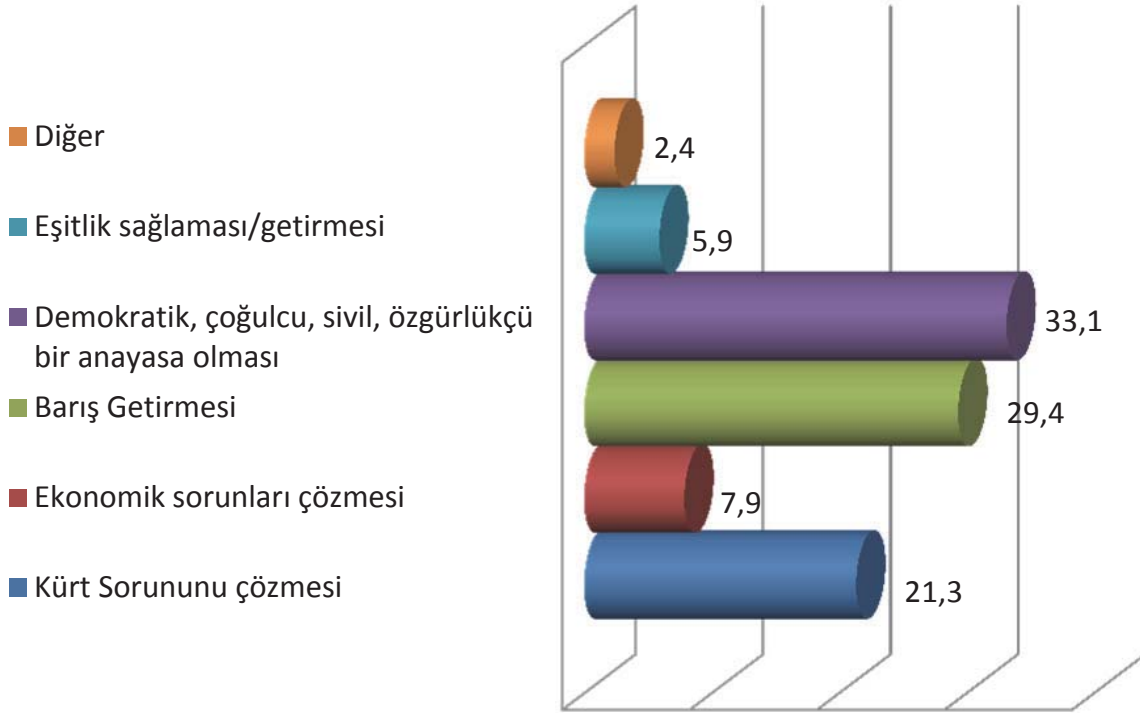
İKİNCİ EN ÖNEMLİ TOPLUMSAL SORUN (%)

Grafik 16

Kürt Sorunu ve Ekonomik Sorunların oranları birbirine yakın olmakla birlikte yeni bir anayasadan en öncelikli beklenti olarak bölge halkı, ekonomik sorunların çözülmesinden ziyade (%7,9), Kürt Sorununun çözümünü ve barış getirmesini toplamda %50,7 oranında istemekte ve yeni anayasadan beklentisini demokratik, çoğulcu, sivil, özgürlükçü bir anayasa (%33,1) olarak ortaya koymaktadır (Grafik 17).

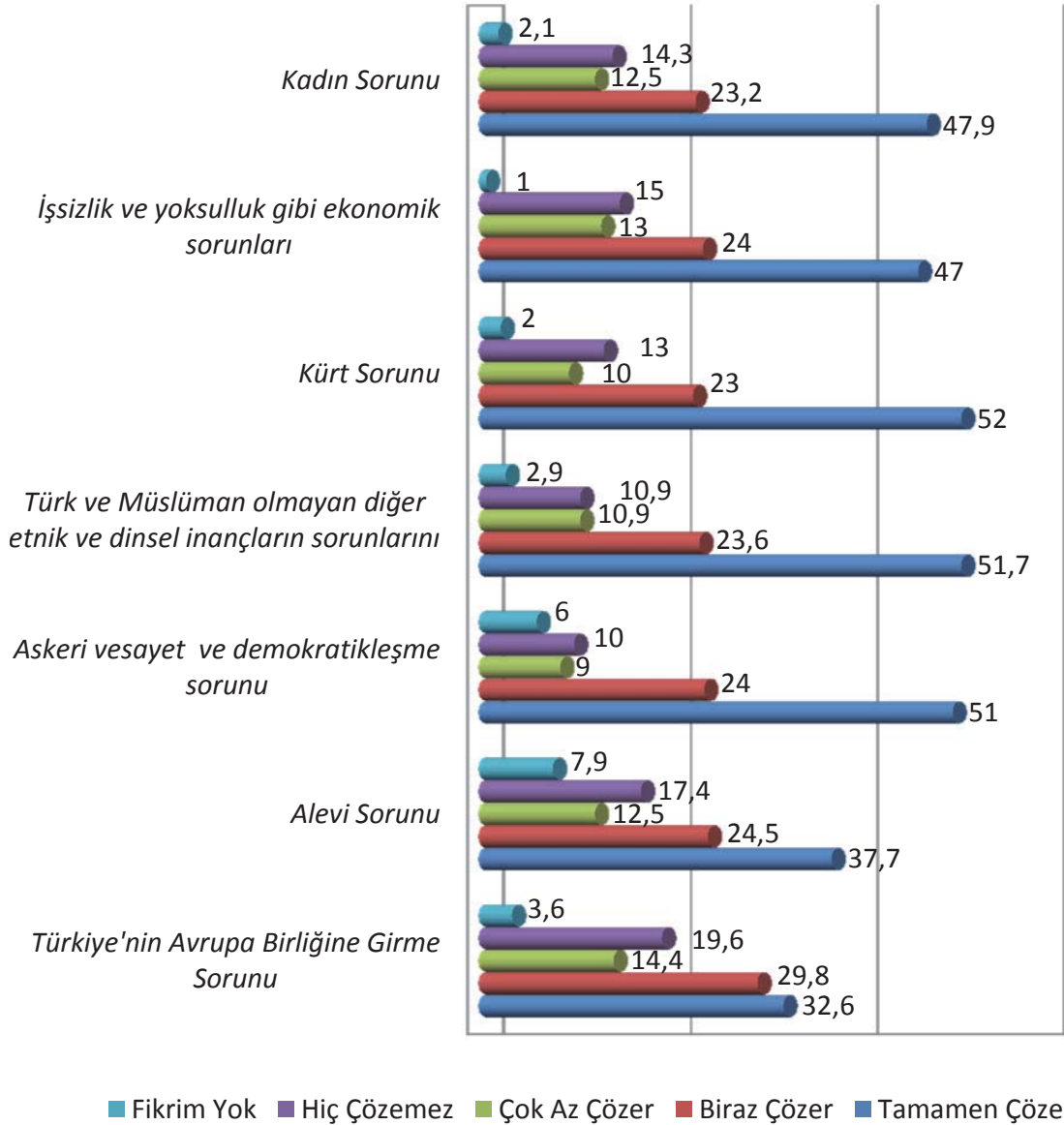
YENİ BİR ANAYASADAN ÖNCELİKLİ BEKLENTİLER (%)

Grafik 17

Beklentiye paralel olarak araştırmaya katılanların yarısı, demokratik, sivil, çoğulcu yeni bir anayasa ile Türkiye'nin belli başlı kimi sorunlarının tamamen çözüleceğini düşünmekle birlikte Kürt Sorununu tamamen çözer diyenlerin oranı %52 ve hiç çözemez diyenler ise %2 düzeyindedir. Benzer şekilde Kadın Sorunu (%47,9), işsizlik ve yoksulluk (%47), diğer etnik ve dinsel inançların sorunları (%51,7), askeri vesayet ve demokratikleşme sorunu (%51) yeni bir anayasa ile tamamen çözülür sorunlar olarak görülmektedir (Grafik 18).

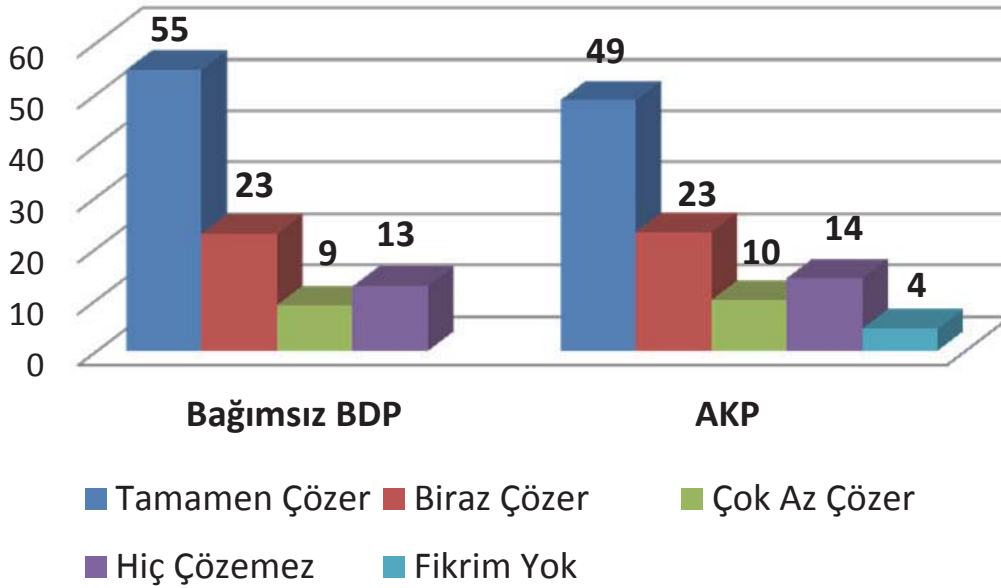
DEMOKRATİK, SİVİL, ÇOĞULCU YENİ BİR ANAYASA SORUNLARI NE ORANDA ÇÖZER? (%)

Grafik 18

Buna karşın Alevi Sorunu'nun (%37,7) ve Türkiye'nin AB'ye girmesinin (%32,6) yeni bir anayasayla tamamen çözüleceği algısı bölgede düşük görünen iki konudur. BDP seçmeninde demokratik, çoğulcu ve sivil yeni bir anayasanın Kürt Sorununu çözebileceği beklentisi %55 düzeyindeyken, bu oran AKP seçmeninde %49'dur (Grafik 19).

DEMOKRATİK, ÇOĞULCU VE SİVİL YENİ BİR ANAYASA KÜRT SORUNUNU NE DERECE ÇÖZER (%)

Grafik 19

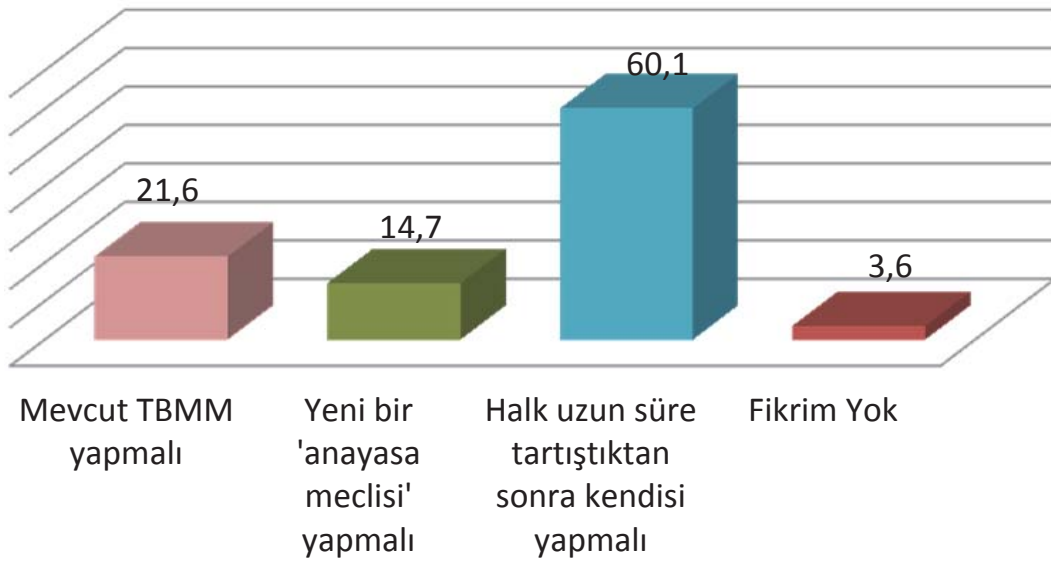
Bölgede her ne kadar yeni anayasa ihtiyacının doğmasında en etkili faktör olarak Kürt Sorunu (Grafik 13: %79) görülmesine karşın demokratik, çoğulcu, sivil yeni bir anayasayla bu sorunun “tamamen çözüleceği” beklentisinin (Grafik 18: %52) azaldığı gözlenmektedir. Bu oranlara siyasi partiler düzeyinde baktığımızda, BDP seçmeninin %87’si (Grafik 14) yeni bir anayasa ihtiyacının doğmasında en etkili faktör olarak Kürt Sorununu görürken, demokratik, çoğulcu, sivil yeni bir anayasayla bu sorunun “tamamen çözüleceği” beklentisinin BDP’lilerde %55’e (Grafik 19) düştüğü görülmektedir (Fark: %32). Durum AKP’lilerde ise %68’e karşın (Grafik 14 ve 19) %49’dur (Fark:%19). Bu farkı göz önünde bulundurduğumuzda, bölge halkının Kürt Sorununu sadece “anayasal” bir sorun olarak görmediği; sorunun büyük oranda “anayasal” bir boyuta sahip olduğunu düşünmelerine karşın başka pek çok faktörün de Kürt Sorunu algılarında etkili olduğu ve “tamamen çözümünü” sadece yeni bir anayasaya bağlamadıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuçtan hareketle kamuoyunda Kürt Sorununun anayasal bir sorun olduğu tartışmaları çerçevesinde sorunun yeni bir anayasayla tamamen çözülebileceği beklentisi üzerine yeniden düşünülmesi gerekmektedir.

3) Anayasa Yapım Yöntemi

Anayasaların kim tarafından ve hangi yöntemle yapılacağı demokratik bir anayasa yapım süreçlerinde karşılaşılan önemli hukuki ve siyasi yöntem tartışmaları arasındadır. Araştırmaya katılan bölge halkı, yeni bir anayasa yapacak güç olan “asli kurucu iktidar” olarak “Halka” işaret etmektedir. Yeni anayasayı halk yapsın diyenlerin

oranı, mevcut TBMM ve “Anayasa Meclisi” yapsın diyenlerden açık ara yüksektir (%60,1) (Grafik 20).

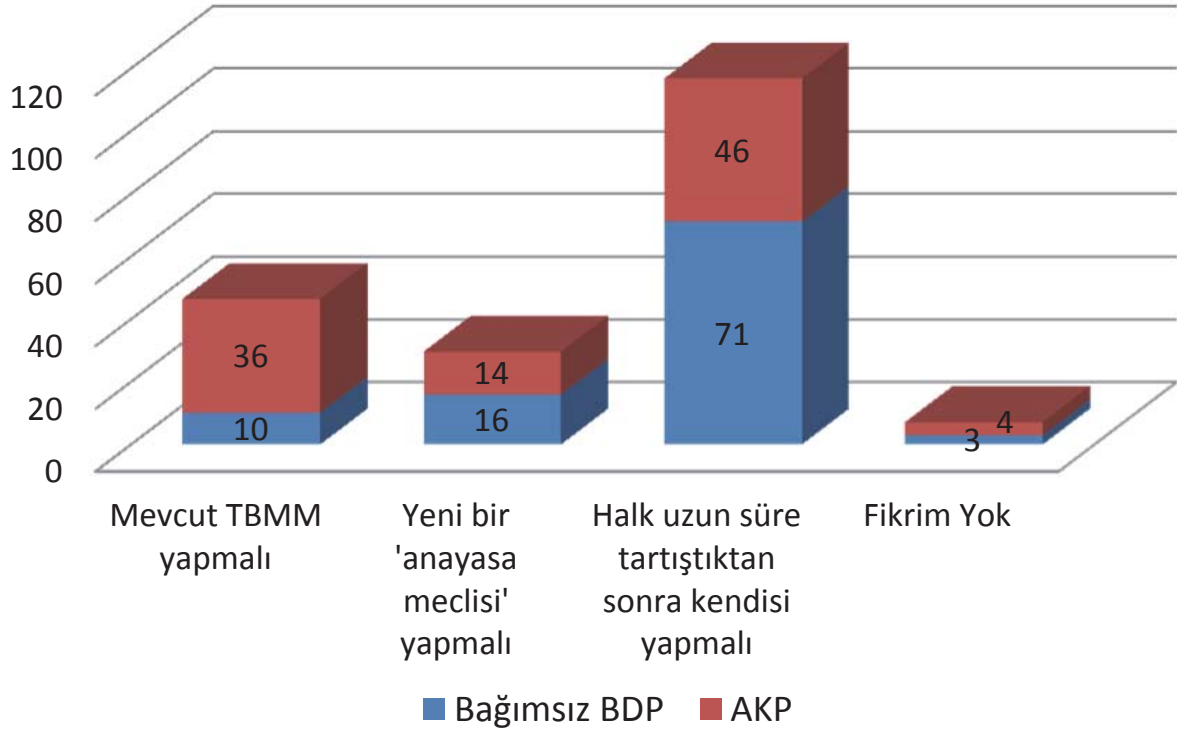
YENİ ANAYASAYI KİM YAPMALI? (%)

Grafik 20

BDP ve AKP seçmenleri arasında da bu konuda belirgin bir farklılaşmanın olduğu görülmekte; BDP'ye oy verenlerin %71'i asli kurucu iktidar olarak Halkı gösterirken AKP seçmeninin kendi içinde farklı eğilimler taşıdığı görülmektedir. Buna göre AKP seçmeninin asli kurucu iktidar olarak %36'sı mevcut Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM); %14'ü “Anayasa Meclisini” ve %46'sı “Halkı” işaret etmektedir. Kim yapmalı sorusuna seçmen düzeyinde “fikrim yok” diyenlerin oranlarına baktığımızda (AKP %4; BDP %3) bölge halkının bu konuda bilinçli bir biçimde birbirinden farklılaşmış olduğu görülmektedir (Grafik 21).

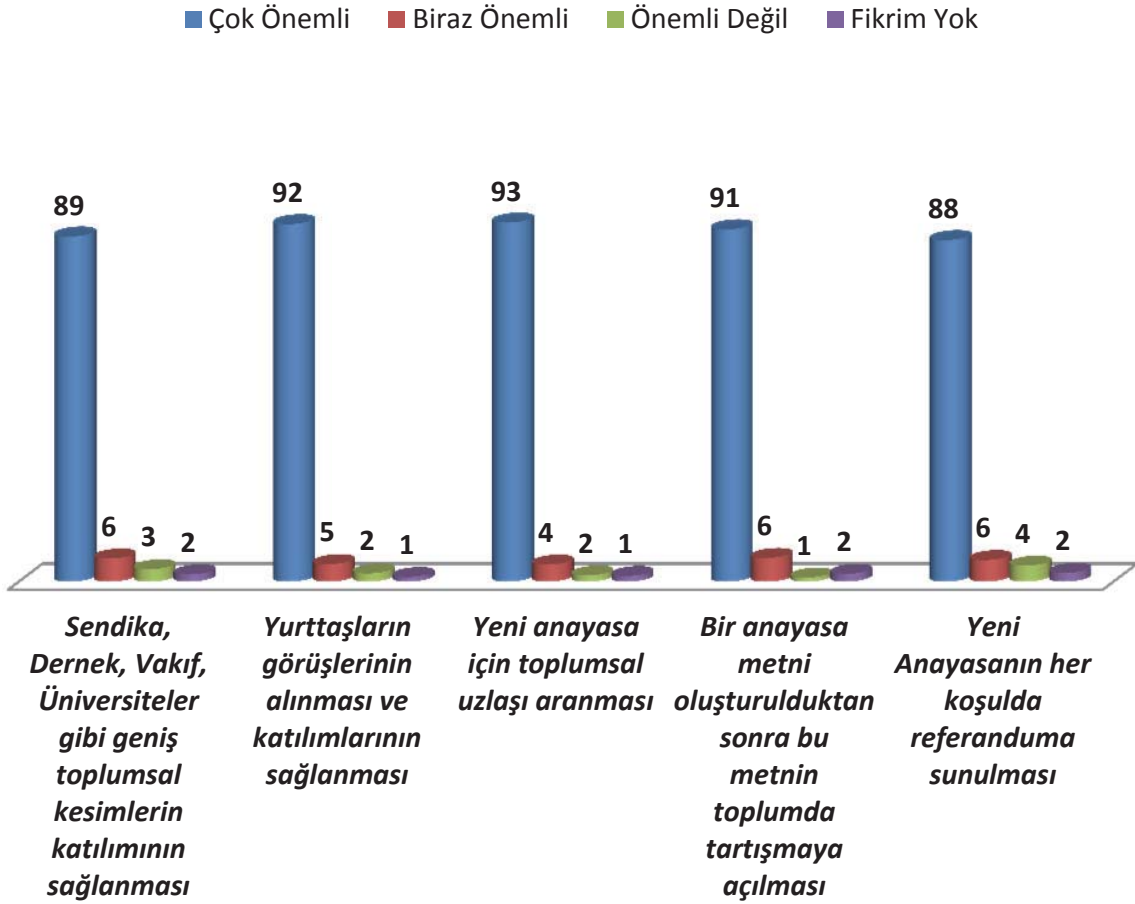
YENİ ANAYASAYI KİM YAPMALI? (%)

Grafik 21

Yapılacak yeni bir anayasayı demokratik kılacak niteliklerden bir tanesi de, taleplerinin anayasaya yansımış olduğu görmesiyle “bu benim yaptığım anayasadır” diyecek ve bu sayede kendisini yeni anayasaya bağlı hissedecek olan toplumun bu sürece katılımıdır. Bu konuda araştırmaya katılan bölge halkının tamamının hemfikir olduğu rahatlıkla söylenebilir. Yeni anayasa yapım sürecine Sendika, Dernek, Vakıf ve Üniversiteler gibi toplumsal kesimlerin katılımı “çok önemli” (%89) görülmektedir (Grafik 22). Bu sürece aynı zamanda yurttaşların dahil edilmesi, görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanması da (%92) “çok önemli” bulunmaktadır. Yurttaş ve sivil toplum örgütü katılımının çok önemli görüldüğü bölgede, yapılacak yeni anayasa için “toplumsal uzlaşma” aranması gerektiği düşüncesi hakimdir (%93). Bir süreç olarak anayasa yapımında oluşturulacak “taslak metnin” her koşulda toplumda tartışılmaya sunulması ve her koşulda yeni anayasanın “halk oylamasına” (referandum) sunulması gerektiği yine “çok önemli” görülmektedir (Grafik 22).

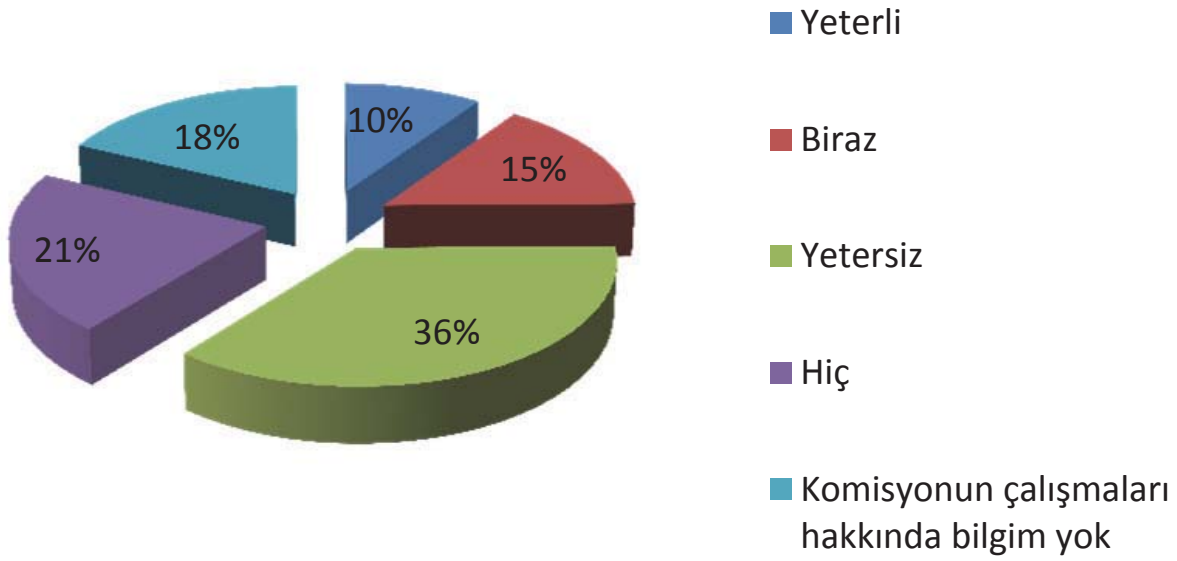
YENİ ANAYASA VE KATILIM (%)

Grafik 22

Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında dört siyasi parti temsilcilerinin eşit katılımıyla oluşan ve görevi "anayasa yapım sürecini yönetmek ve anayasa taslak metni hazırlamak" olan Anayasa Uzlaşi Komisyonunun çalışmaları hakkında bölge halkının sadece %18'i bilgi sahibi olmadığını ifade ederken komisyonun çalışmalarından haberdar olan çoğunluk içinde (%82) komisyona halkın görüşlerinin "yeterli" ulaştığını düşünenler oldukça düşüktür (%10). Komisyona halkın görüşlerinin hiç ulaşmadığını düşünenler %21 iken, yetersiz bulanlar %36 ve biraz ulaştığını düşünenler %15'tir (Grafik 23).

HALKIN GÖRÜŞLERİ ANAYASA UZLAŞI KOMİSYONUNA NE ÖLÇÜDE ULAŞMAKTADIR?

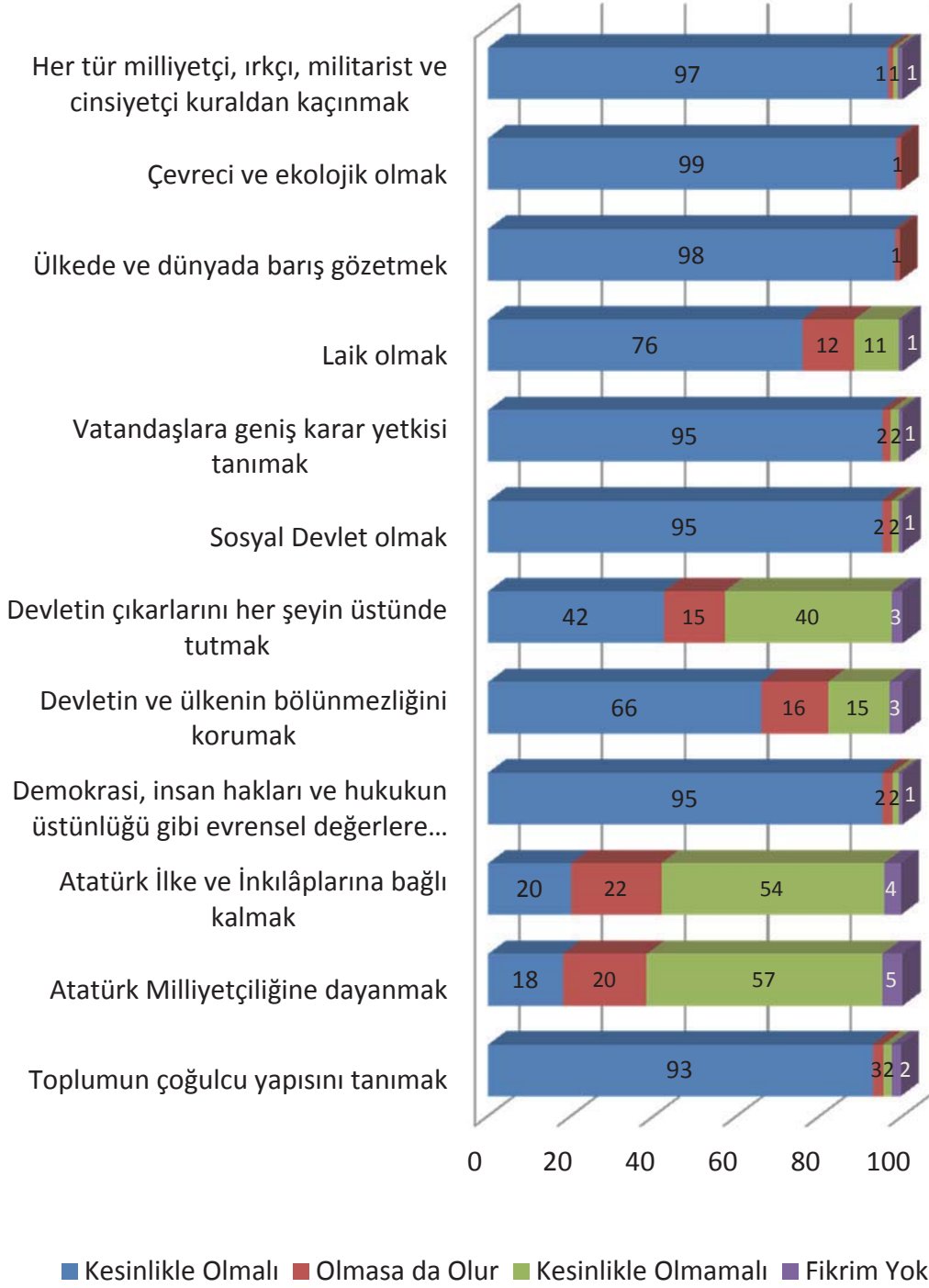
Grafik 23

4) Yeni Anayasa ve Talepler

Yeni anayasanın temel felsefesi ve ilkeleri konusunda araştırmaya katılan bölge halkı çağdaş, demokratik, toplumun çoğulcu yapısını tanıyan, evrensel hukuka dayalı yeni bir anayasa talep etmekte ve bunun tüm Türkiye’de talep edilen yeni anayasanın içeriğiyle örtüştüğü görülmektedir (Grafik 24).

³ Bkz. <https://yeni-anayasa.tbmm.gov.tr/calisma-esas-lari.aspx>

YENİ ANAYASA'NIN TEMEL İLKELERİ (%)

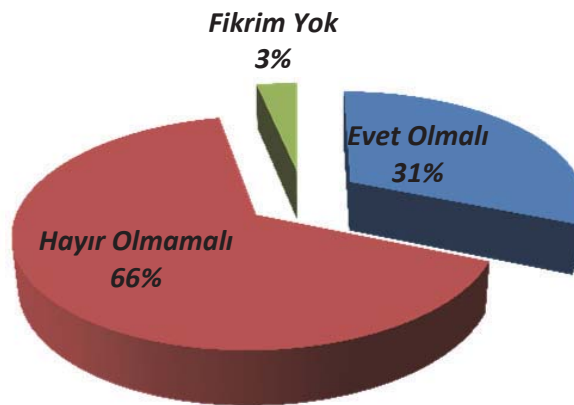
Grafik 24

Buna göre, yapılacak yeni anayasadan: ülkede ve dünyada barışı gözetmesi; demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlere dayanması; toplumun farklılıklarını bastırmadan çoğulcu yapısını tanınması; her tür milliyetçi, ırkçı, militarist ve cinsiyetçi ilkedan uzak durması; yurttaşlara geniş karar yetkisi tanınması; sosyal, çevreci ve ekolojik bir anayasa olması talep edilmektedir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu (%90'dan fazlası) yeni anayasada bu ilkelerin "kesinlikle olması" gerektiğini ifade etmektedir. Buna karşın "Kemalist İdeoloji'nin" ilkeleri olarak da tanımlanan "Atatürk İlke ve İnkılapları" ile "Atatürk Milliyetçiliği'nin" yeni anayasada "kesinlikle olması" gerektiğini düşünenlerin oranı ise düşük düzeydedir (%18-20).

Yeni anayasanın temel ilkeleri çerçevesinde bölge halkının oldukça ilginç sayılabilecek iki hususta önemli ayırım yaptığı görülmektedir. Birincisi "devletin çıkarları", ikincisi "devletin bölünmezliği" meselesidir. Bölge halkı "devletin ve ülkenin bölünmezliğini", "devletin çıkarlarından" açık biçimde ayrı düşünmekte ve yeni anayasanın "devletin çıkarlarını her şeyin üstünde" gören bir anayasa olmamasını (%40) ve fakat "devletin ve ülkenin bölünmezliğini" koruması gerektiğini (%66) belirgin bir farkla ifade etmektedir (Grafik 24). Bu fark açıktır ki, bölge halkının büyük çoğunluğunun kendi kaderini "ortak yaşamda" gördüğü şeklinde bir mesaj olarak okunabilir. Ancak devletin çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, bunları gözetilen ilke konusunda bölge halkı kendi içinde tam bir kutuplaşma yaşamakta, yeni anayasanın bu ilkeyi kesinlikle gözetmesi gerektiği önemli bir kesim (%42) tarafından da ifade edilmektedir.

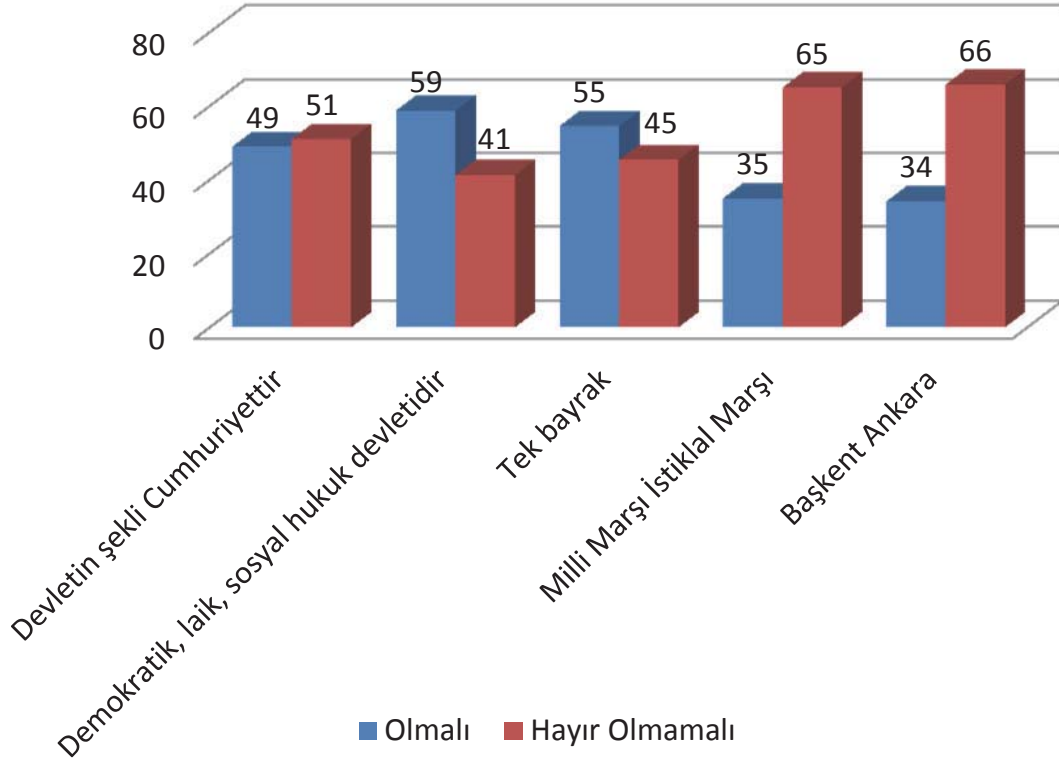
Mevcut 1982 Anayasa'sında olduğu gibi, yapılacak yeni anayasada da "değiştirilemez hükümler" hususunda bölge halkının büyük bir çoğunluğu bu tür hükümlerin yeni anayasada yer almasını istememektedir (%66). Ancak yeni anayasada da değiştirilemez hükümler olmalı diyenlerin (%31) büyük çoğunluğu bunu devletin şekli (%49); demokratik, laik, sosyal hukuk devleti ilkesi (%59) ve tek bayrak (%55) olarak belirtmiştir (Grafik 25-26).

YENİ ANAYASADA DEĞİŞTİRİLMEZ HÜKÜMLER OLMALI MI? (%)

Grafik 25

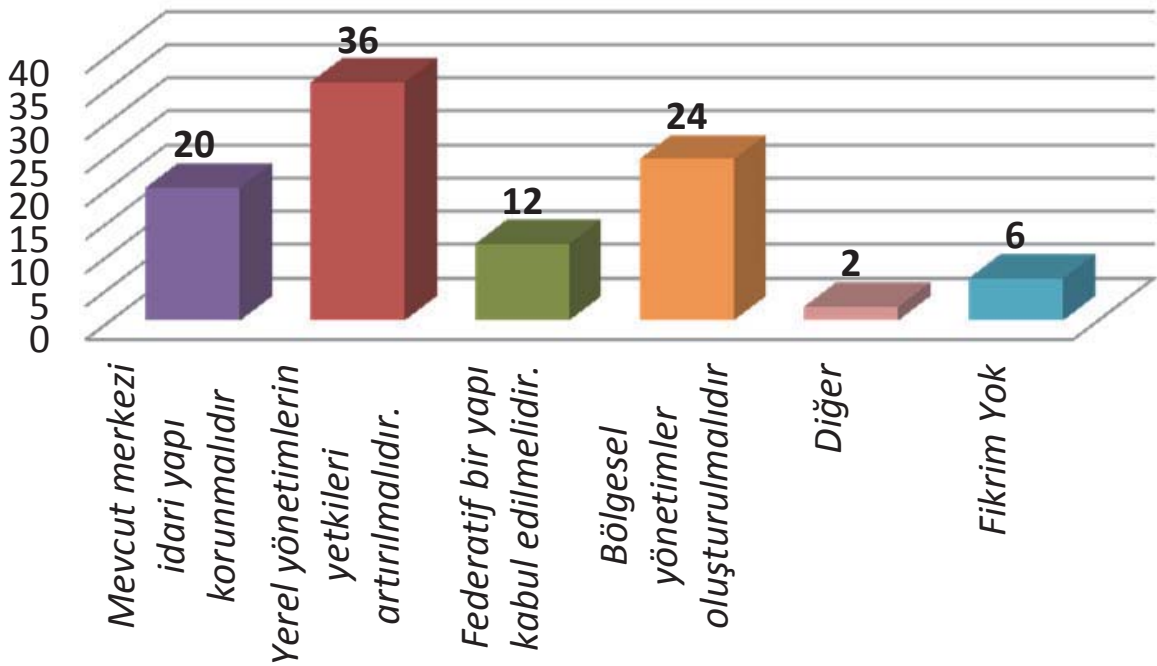
YENİ ANAYASADA DEĞİŞTİRİLMEZ HÜKÜMLERDEN HANGİLERİ OLMALI? (%)

Grafik 26

Hem yeni anayasa tartışmaları çerçevesinde hem de Türkiye'nin demokratikleşmesi bağlamında ele alınan önemli gündem maddelerinden bir tanesi de Türkiye'nin idari yapısının dönüştürülmesi ve yeniden düzenlenmesidir. Yeni bir anayasa yapımı bunun için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmekte ve Türkiye'nin mevcut idari yapısıyla devam etmesinin artık mümkün olmadığı dile getirilmektedir. Bu çerçevede bölge halkı da yeni anayasayla birlikte Türkiye'nin idari yapısında köklü dönüşümler yapılması gerektiği mesajını vermekte ve bu mesaj mevcut idari yapıyla devam edilmelidir diyenlerin (%20) düşük oranda olmasıyla kendini göstermektedir (Grafik 27). Ancak değişime "evet" diyenlerin, nasıl yeni bir idari yapı sorusuna net cevapları olduğu söylenemez. En fazla talep edilen şey mevcut idari yapıyla devam edilmemesi gerçeğidir ve bunlar arasında ise "yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması" en yüksek orandır (%36).

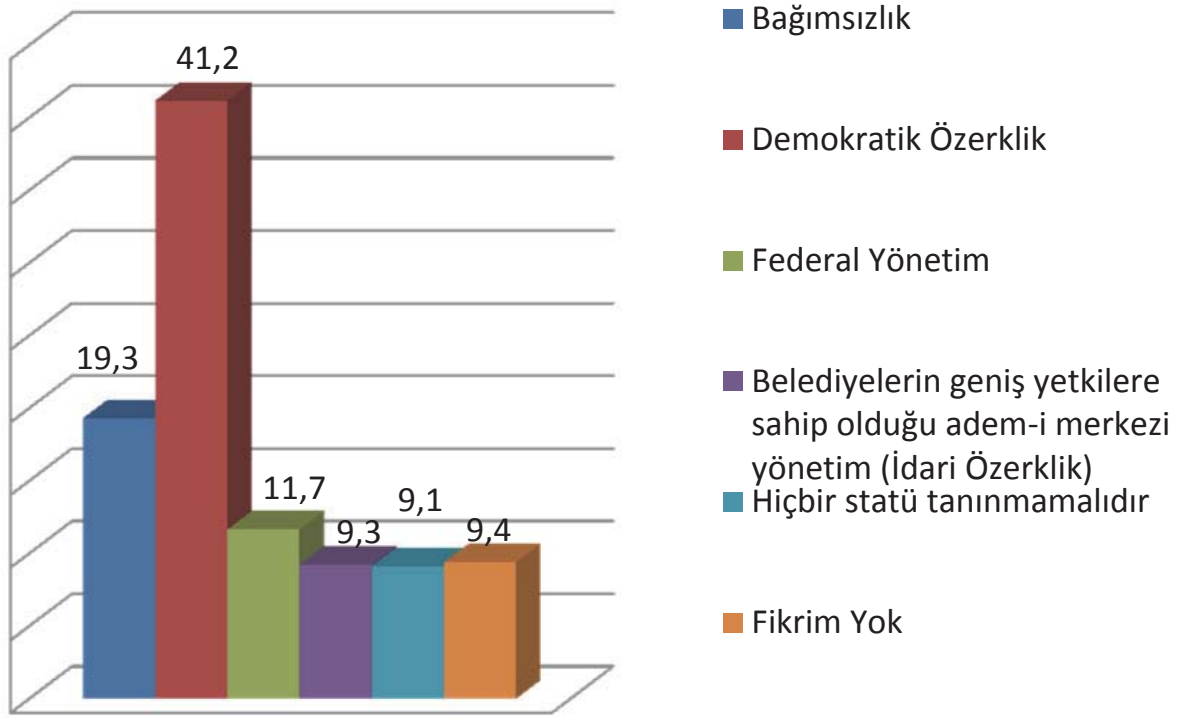
YENİ ANAYASADA TÜRKİYE'NİN İDARİ YAPISI NASIL OLMALI?

Grafik 27

Yeni anayasada Kürt meselesine bireysel hak ve özgürlükler temelinde mi, yoksa kolektif ve grup hakları temelinde mi bir çözüm bulunacağı, anayasa yapım sürecinin en kritik eşiklerinden birini oluşturmaktadır. Bölge cephesinden bakıldığında yeni anayasayla birlikte Kürtlerin yasal bir siyasi statü talebi içinde oldukları gözlenmekte ve mevcut durumun korunması gerektiğini düşünenlerin oranı sadece %10'u geçmemektedir. Bu çerçevede baktığımızda ister bağımsızlık, ister demokratik özerklik, ister federasyon ve isterse idari özerklik şeklinde olsun ankete katılanların %80'nin yeni anayasayla birlikte Kürtlere statü talep ettiği görülmektedir (Grafik 28). Buna göre statü olarak bağımsızlık diyenler %19,3; demokratik özerklik diyenler %41,2; federal yönetim diyenler %11,7 ve belediyelerin geniş yetkilere sahip olduğu idari özerklik diyenler %9,3'tür.

YENİ ANAYASADA KÜRTLERİN STATÜSÜ (%)

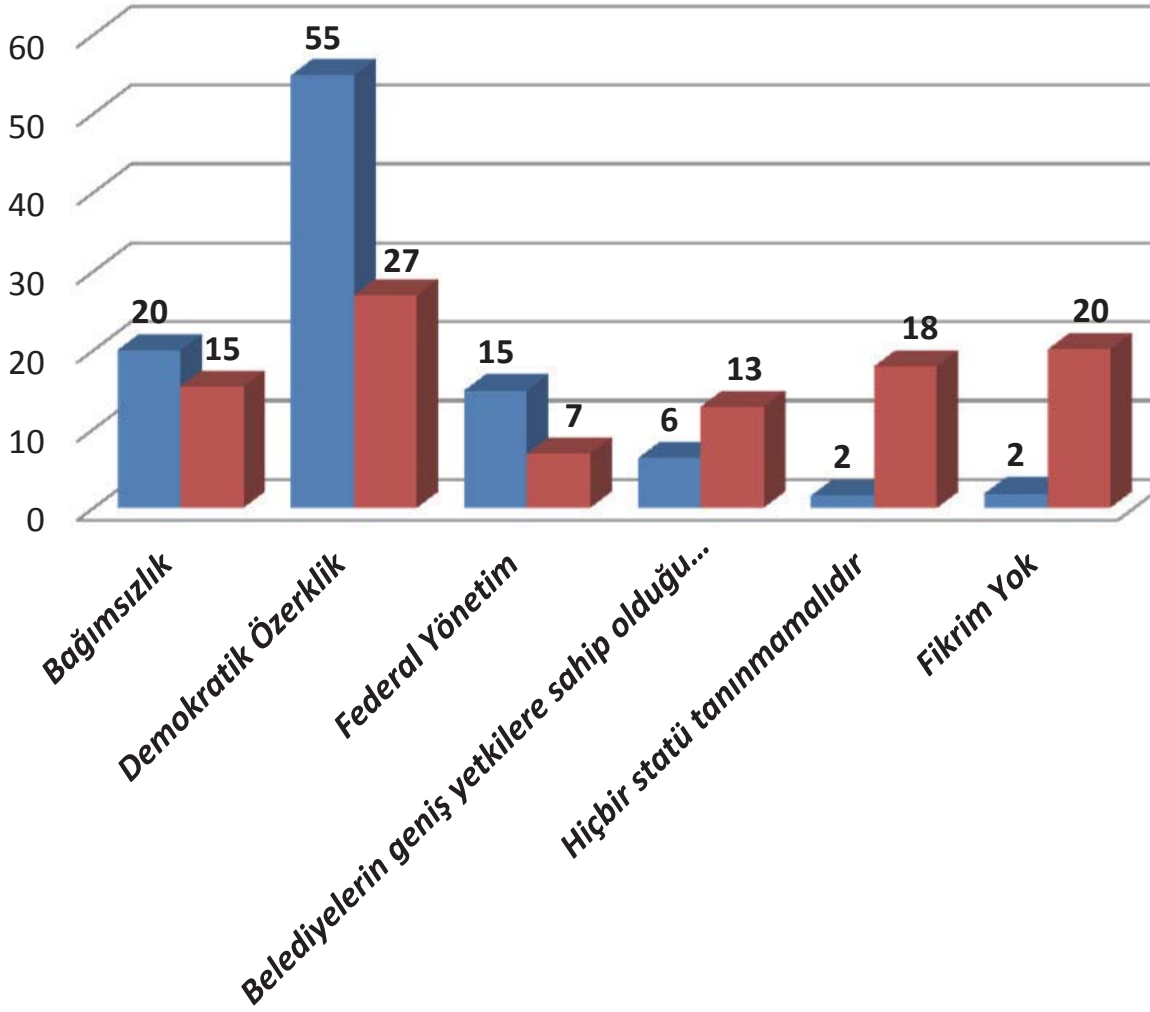

Grafik 28

Bu sonuçlar, SAMER'in Mart 2012'de Diyarbakır ölçeğinde yaptığı bir başka araştırma ile karşılaştırıldığında her iki araştırmanın sonuçlarının birbirini destekler nitelikte yakın olduğu görülecektir.

Siyasi parti seçmen dağılımına baktığımızda yeni anayasa ile birlikte Kürtlerin statüsü Demokratik Özerklik olsun diyen BDP seçmenlerinin oranı %55; bağımsızlık diyenler %20; federasyon %15 ve idari özerklik diyenler %6'dır. Ve toplamda baktığımızda BDP seçmeninin %96'sı bu konuda görüş bildirmiş ve statü talebini dile getirmiştir (Grafik 29). BDP seçmenine kıyasla statü talebi AKP seçmeninde daha az olmakla birlikte toplamda bakıldığında AKP seçmenlerinin de %62'sinin statü talebini dile getirdikleri görülmekte ve "fikrim yok" ve "hiçbir statü tanınmamalıdır" diyenlerin oranı ise %38'de kalmaktadır.

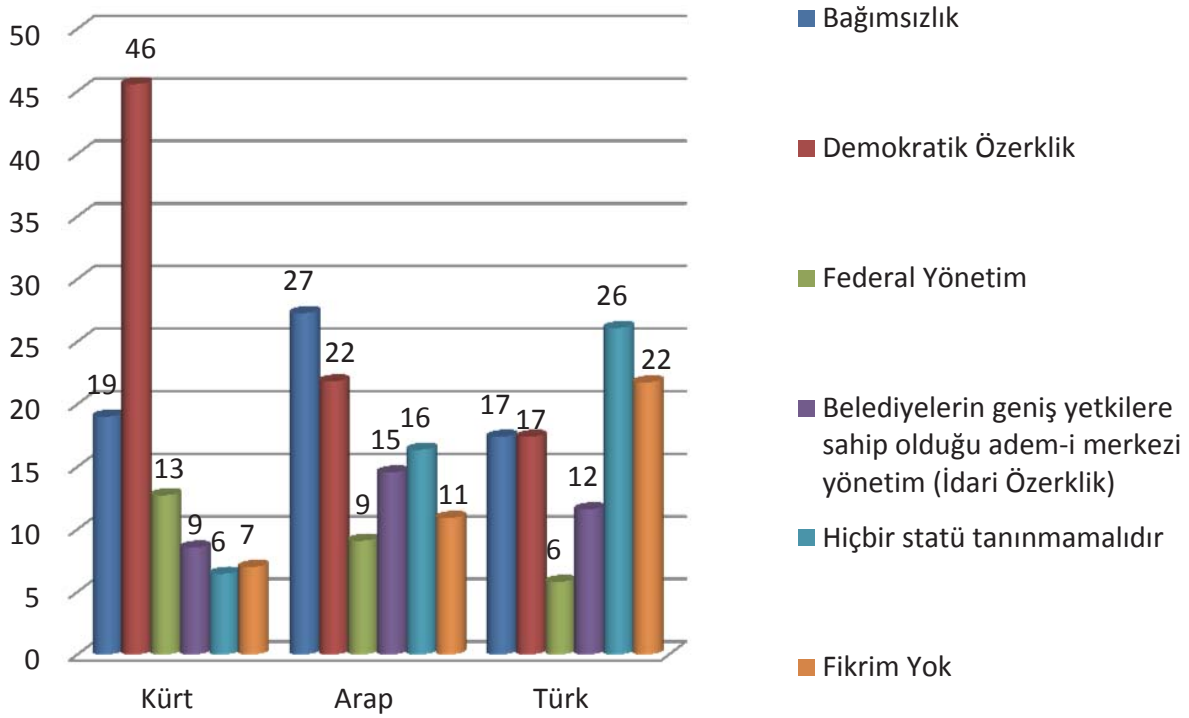
YENİ ANAYASADA KÜRTLERİN STATÜSÜ (%)

Grafik 29

Etnik köken dağılımına baktığımızda Kürtlerin statüsü konusunda bölgede yaşayan Kürtlerin %46'sı en çok "Demokratik Özerklik" derken Arapların %27'si en çok "bağımsızlık" ve Türklerin %26'sı en çok "hiçbir statü tanınmamalıdır" cevaplarını vermiştir (Grafik 30).

YENİ ANAYASADA KÜRTLERİN STATÜSÜ (%)

Grafik 30

Yeni anayasa ve Kürtlerin Statüsü sorunuyla bağlantılı olarak resmi dil ve eğitim dili konularında nasıl bir dönüşümün yaşanacağı merak edilen konulardan bir tanesidir. Yeni anayasada resmi dil olmamalı (%4,6) ve mevcut uygulama korunmalı (%6,8) diyenlerin düşük oranda olması, yeni anayasa ile birlikte "dil" konusunda değişim talebi bulunduğu ve mevcut uygulamadan bölge halkının memnun olmadığını bir işarettir. Bölge halkının büyük çoğunluğu (%44,1) Türkçe'nin "resmi dil" olmasını ve diğer tüm dillerin her alanda yazılı ve sözlü serbestçe kullanılabilmesi durumunda istemekle birlikte birden çok ya da iki resmi dil taleplerini de ifade etmektedir (Grafik 31). Buna göre Türkçe ve Kürtçe'nin birlikte resmi dil olmasını isteyenlerin oranı %19,7; vatandaşların konuştuğu tüm anadiller resmi dil olsun diyenlerin oranı %17,2'dir. Her iki oran birlikte değerlendirdiğimizde çokdilli resmi dil uygulamasına geçilsin diyenlerin oranı %36,9'a çıkmaktadır.

YENİ ANAYASADA RESMİ DİL (%)

Grafik 31

Eğitim dili konusunda bölge halkı mevcut uygulamanın değiştirilmesi yönünde taleplerde bulunmakla birlikte sadece Türkçe'nin eğitim dili olması ve diğer dillerin seçmeli ders olarak okutulması talepleri %35 dolayındadır. Eğitim dili herkesin kendi anadilinde ve eğitimin her düzeyinde olmalı diyenler ile Türkçe ve Kürtçe birlikte eğitim dili olsun diyenler birlikte ele alındığında bu oran %57 dolayındadır (Grafik 32).

YENİ ANAYASADA EĞİTİM DİLİ (%)

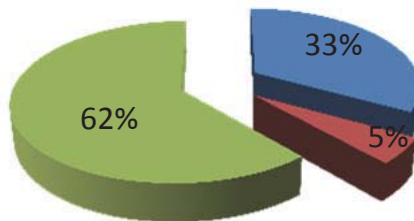

Grafik 32

Araştırmaya katılan bölge halkının Kürtlerin Statüsü ve Türkçe dışındaki dillerde eğitim verilmesi yönündeki talepleriyle paralellik arz eden bir durum yeni anayasanın ülkenin etnik çoğulculuğunu yansıtmaması gerektiği yönündedir. Buna göre yeni anayasada Türklük ve Kürtlüğün yanı sıra diğer etnik gruplara da atıf yapılması gerektiğini söyleyenlerin oranı %62 dolayındadır (Grafik 33).

YENİ ANAYASADA ETNİK KÖKENE ATIF YAPILMALI MI?

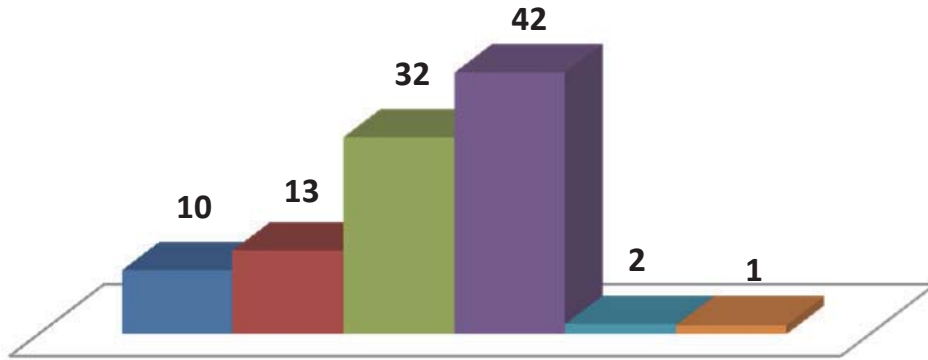
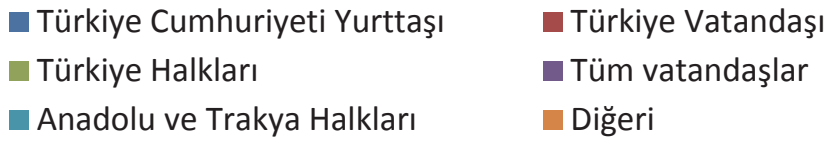
- Yeni anayasada hiçbir etnik gruba atıf yapılmamalıdır
- Yeni anayasada sadece Türklük ve Kürtlüğe birlikte atıf yapılmalıdır
- Yeni anayasada Türklük ve Kürtlüğün yanı sıra diğer etnik gruplara da atıf yapılmalıdır

Grafik 33

Etnik çoğulculuğa kapalı bir anayasa istenmediğinin bir diğer işareti olarak yeni anayasada sadece Türk ve Kürt etnik gruplarına atıf yapılsın diyenlerin oranının çok düşük olması gösterilebilir (%5). Bununla birlikte etnik çoğulculuğu kapsayıcı biçimde ifade edecek ve Türk ve Türk Milleti kavramlarının yerine yeni anayasada “Tüm Vatandaşlar” ifadesinin kullanılması (%42) ağırlıklı görüş olarak durmaktadır (Grafik 34).

YENİ ANAYASADA TÜRK VE TÜRK MİLLETİ KAVRAMLARININ YERİNE NE GELMELİDİR? (%)

Grafik 34

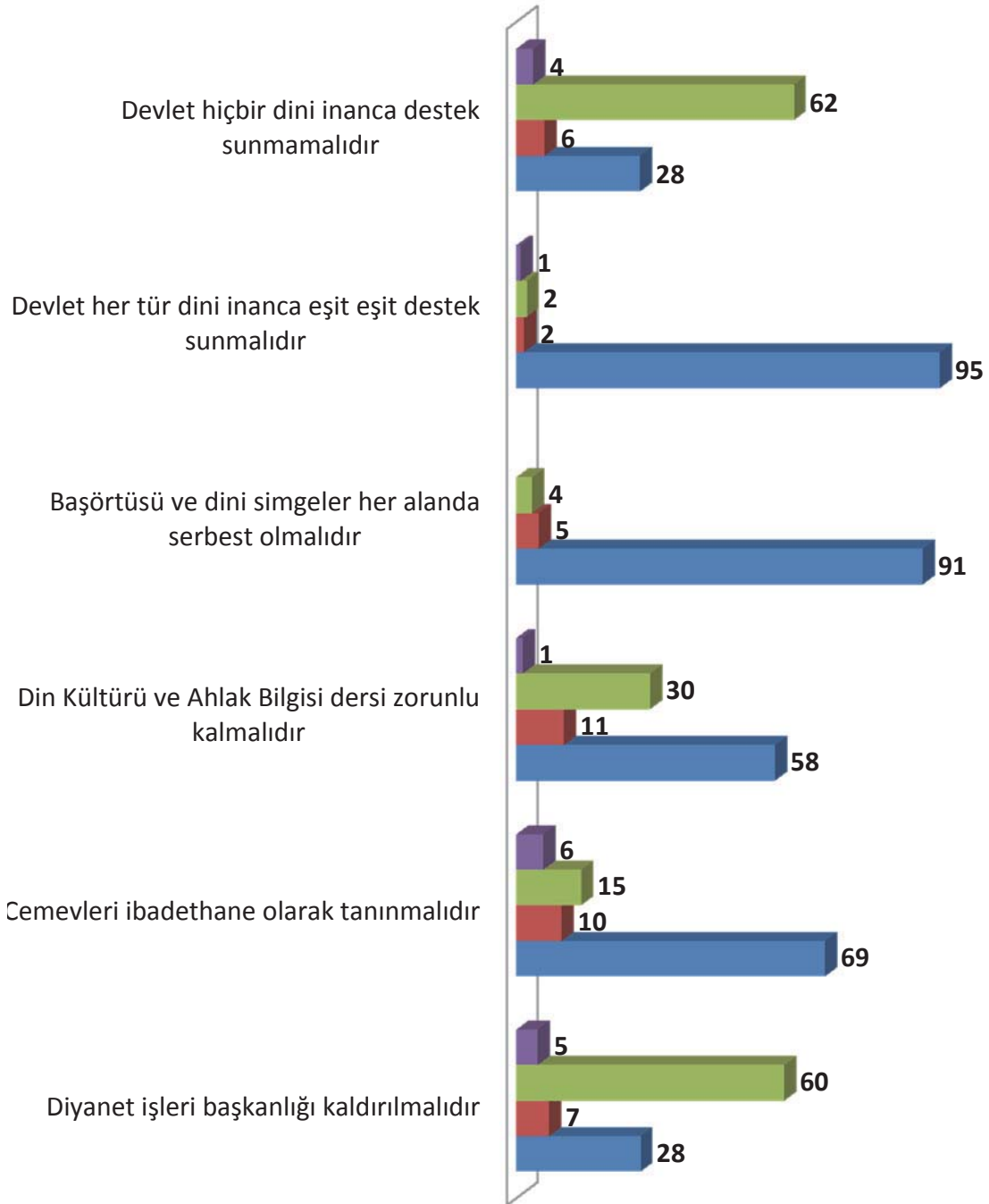
5) Devlet ve Din

Yeni anayasayla birlikte araştırmaya katılan bölge halkının, devlet-din ilişkisinde bir takım düzenlemelerin yapılması gerektiği görüşü bulunmakla birlikte mevcut uygulamalarda köklü değişikliklere gidilmesi yönünde bir eğilim içinde olmadıkları görülmektedir. Yeni anayasanın etnik farklılıkları tanıması yönünde sahip oldukları eğilim gibi bölge halkı, yeni anayasayla birlikte farklı din ve inançların da tanınması gerektiği görüşüne sahiptir. Genel olarak bölge halkı laikliğin yeni anayasanın temel ilkeleri arasında kesinlikle olması gerektiğini (%76) ifade etmektedir (Grafik 34).

Ancak laiklik algısının, devletin her tür inanca eşit mesafede durmasından ziyade devletin tüm dini inançlara eşit destek sunması yönünde bir algı olduğu görülmektedir (Grafik 35).

YENİ ANAYASADA DİN VE İNANÇLAR (%)

■ Fikrim yok ■ Hiç Katılmıyorum ■ Kısmen katılıyorum ■ Tamamen Katılıyorum

Grafik 35

Buna göre “devlet hiçbir dini inanca destek sunmamalıdır” seçeneğine “hiç katılmıyorum” diyenlerin oranı %62 iken, bunu destekler mahiyette olan “devlet her tür dini inanca eşit destek sunmalıdır” seçeneğine “tamamen katılıyorum” diyenlerin oranı %95 dolayındadır. Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılmasına ilişkin aksi yönde görüş bildirenlerin (%60) oranı da bu algıyı destekler niteliktedir.

Başörtüsü ve dini simgelerin kamu kurumlarında, okullarda ve üniversitelerde kullanılıp kullanılmayacağı uzunca bir süredir Türkiye gündemini belirleyen konulardan bir tanesidir. Bu soruna ilişkin araştırmaya katılan bölge halkının büyük çoğunluğu (%91) başörtüsü ve dini simgelerin her alanda serbest olması gerektiğini ifade etmektedir. Buna karşın 1982 Anayasası’yla birlikte okullarda “zorunlu” kılınan “din dersi” konusundaki Müslüman ve Suni olmayan vatandaşların beklenti ve taleplerinin aksine bölge halkı arasında bu dersin zorunlu olmasını isteyenlerin oranının %58 gibi yüksek bir düzeyde olduğu görülmektedir (Grafik 35).

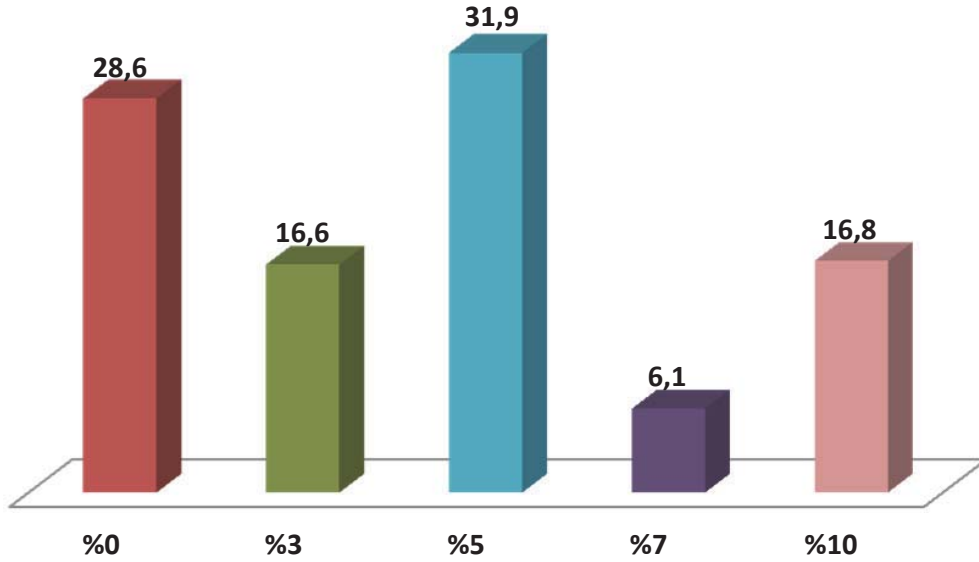
Alevi vatandaşların uzun süredir dile getirdikleri bir talep olarak “cem evlerinin statüsü” konusunda bölge halkının yarıdan fazlasının duyarlı olduğu ve destek verdiği görülmektedir. Yeni anayasada Cem evlerinin ibadethane olarak tanınması gerektiğine “tamamen katılıyorum” diyenlerin oranı %69 düzeyinde olmakla birlikte “hiç katılmıyorum” diyenlerin oranı %15 düzeyindedir (Grafik 35).

6) Siyasi Partiler, Seçimler ve Milletvekili Dokunulmazlığı

Türkiye demokrasisinin en önemli sorunlarından biri olarak sürekli tartışılan konuların başında siyasi parti kapatmaları ve seçim sistemi gelmektedir. Özellikle uygulanmakta olan yüzde on seçim barajının Türkiye parlamenter demokrasisinde temsil sorunu tartışmalarını sürekli canlı tuttuğu, kapatılan siyasi partiler nedeniyle Türkiye’nin bir “siyasi parti mezarlığına” dönüştürüldüğü eleştirileri sıklıkla dile getirilmektedir. Diğer yandan kapatılan siyasi partilerden çoğunun Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi yurttaşlarının tercih ettiği partiler olması bölge halkının bu konuya dair farkındalığında önemli bir yer tutmaktadır.

Araştırmaya katılan bölge halkının büyük çoğunluğu uygulanmakta olan yüzde on seçim barajının düşürülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun devam etmesini isteyenlerin oranı sadece %16 düzeyindedir. Büyük çoğunluk (%31,9) yeni anayasayla birlikte seçim barajının yüzde beşe düşürülmesini talep ederken, bunun yüzde üç olmasını isteyenlerin oranı %16,6 düzeyindedir. Seçim barajı olmasını isteyenlerin oranı ise %28,6’dır (Grafik 36).

YENİ ANAYASADA SEÇİM BARAJI (%)

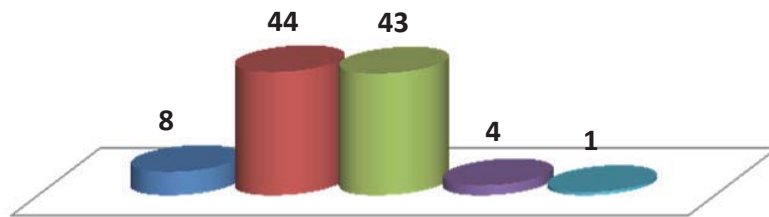

Grafik 36

Yine benzer biçimde bölge halkının büyük bir çoğunluğu siyasi partilere verilen kapatma cezasına karşı bir eğilim sergilemekte ve kapatma cezası da olmalı diyenlerin oranı küçük bir azınlığı temsil etmektedir (%8). Bu konuya dair bölge halkında genel iki eğilimin belirgin olduğu söylenebilir. Yaklaşık %44 oranında bir kesim siyasi partilerin kesinlikle kapatılmaması ve yerine başka cezaların olması gerektiğini ifade ederken, yaklaşık %43 oranında bir kesim tüzel kişilik olan siyasi partiye değil, suç işlediği düşünülen parti üyesi, yöneticisi veya milletvekiline ceza verilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Grafik 37).

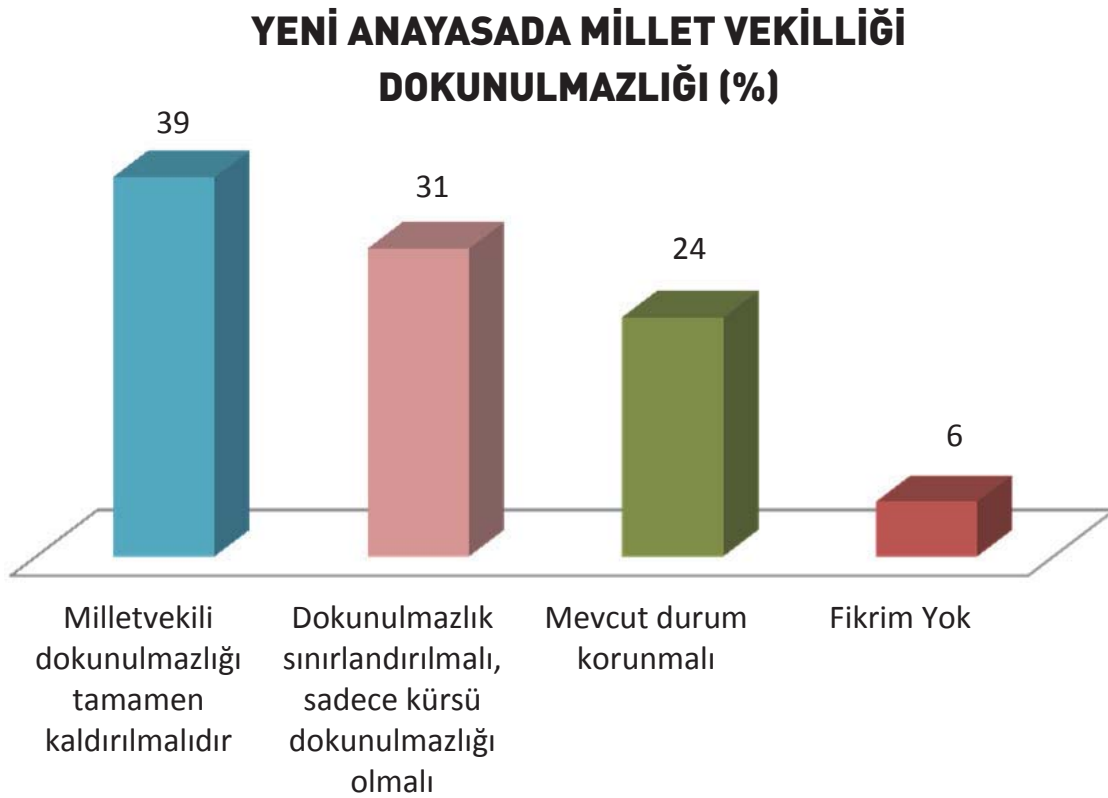
YENİ ANAYASADA SİYASİ PARTİ CEZASI (%)

- Siyasi partilere diğer cezaların yanında kapatma cezası da kesinlikle olmalı
- Siyasi partiler hiçbir zaman kapatılmamalı, başka cezalar olmalı
- Siyasi partiye değil, milletvekiline ceza olmalı
- Siyasi Partilere hiçbir ceza verilmemeli
- Diğer

Grafik 37

Kamuoyunda “milletvekili dokunulmazlığı” olarak da bilinen seçilmiş milletvekillerinin kimi eylem ve düşünceleri nedeniyle yargılanamaması konusunda bölge halkının %39’u dokunulmazlığın tamamen kaldırılmasını talep ederken, dokunulmazlığın sınırlandırılarak sadece “kürsü dokunulmazlığı” şeklinde düzenlenmesi gerektiğini ifade edenlerin oranı %31 düzeyinde ve mevcut durumun devam etmesi gerektiğini ifade edenler ise %24 dolayındadır (Grafik 38).

Grafik 38

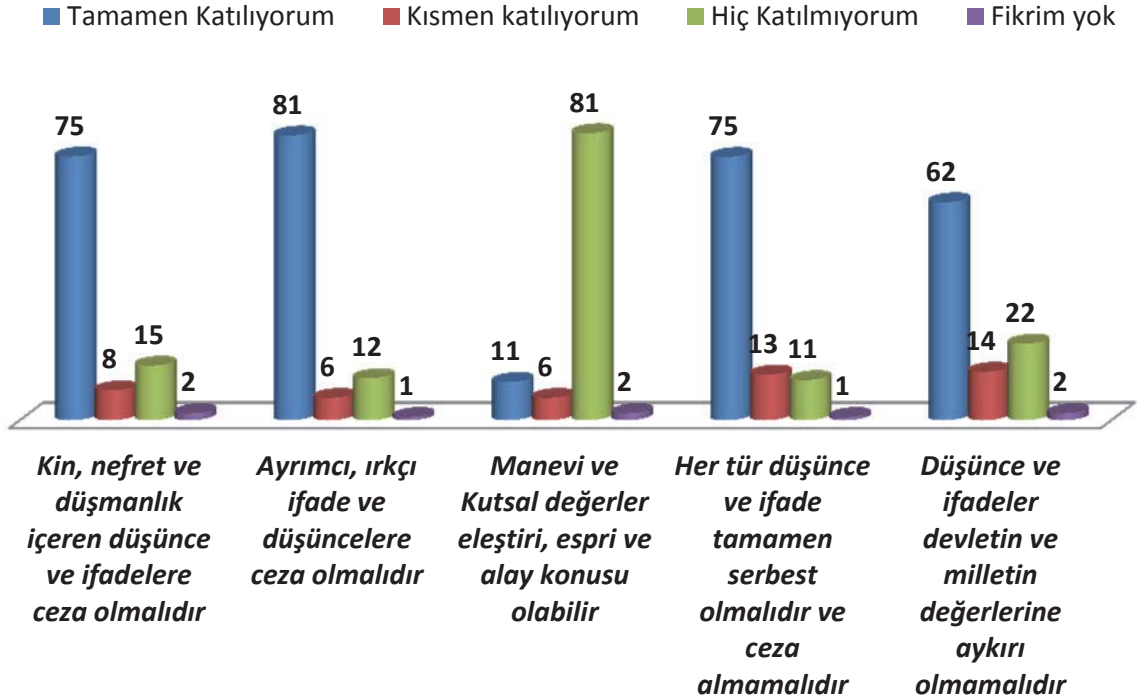
7) Düşünce ve İfade Hürriyeti

Evrensel hukuk ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde düşünce ve ifade hürriyetinin nasıl kullanılacağı ve sınırlandırılacağı bu konuya dair tartışmalardan bir tanesiyken bölge halkının genel eğilimine baktığımızda sınırsız bir düşünce ve ifade hürriyeti değil, toplumsal ve kültürel değerleri gözetilen bir özgürlük algısına sahip olduğu görülmektedir.

Bölge halkının din ve inanç eğilimine uygun olarak manevi ve kutsal değerlerin eleştirisi, alay ve espri konusu yapılmasına büyük oranda (%81) hiç katılmadığı görülmektedir. Manevi ve kutsal değerlerin eleştirisi, espri ve alay konusu haline getirilmesi hususunda AKP seçmeninin (%88), BDP seçmenine (%76) göre daha hassas olduğu gözlenmektedir.

Yine benzer biçimde bölge halkının büyük bir kesimi (%81) ayrımcılığı ve ırkçılığı düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında değerlendirmedeği görülmekte ve bunlara karşı olduğunu ifade etmektedir (Grafik 39).

YENİ ANAYASADA DÜŞÜNCE VE İFADE HÜRRIYETİ (%)

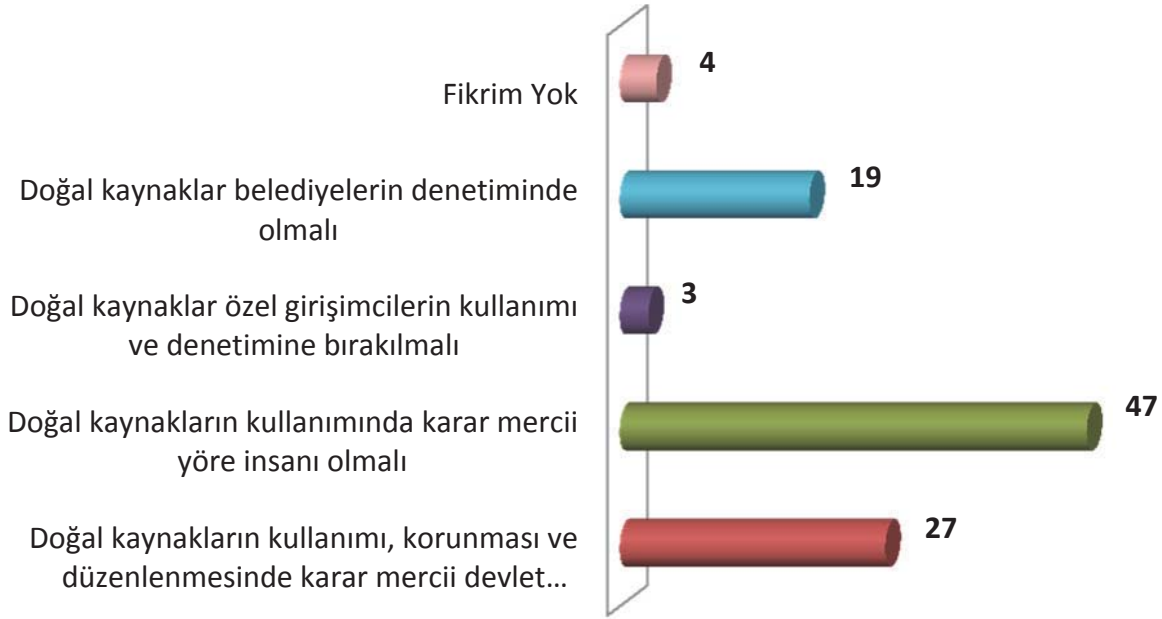

Grafik 39

8) Doğal Kaynakların Kullanımı ve Ekonomi

Özellikle son yıllarda yoğunlukla kırsal alanda yaşayan vatandaşların faydalandığı akarsular üzerine kurulan Hidroelektrik Santrallere (HES) karşı yöre insanlarının hukuki itirazları, protestoları ile gündeme gelen tabii varlıkların nasıl kullanılması gerektiği sorusu bu yöndeki önemli tartışmalardan bir tanesidir. Bu konuda tek karar merci olan devletin, kamusal kullanım değeri olan varlıkların özelleştirilmesiyle toplumu bu kaynakları kullanımdan mahrum bırakan politikaları araştırmaya katılan bölge halkı tarafından da eleştirilmekte ve bölge halkının yarıya yakın bir kesimi (%46) yeni anayasayla birlikte doğal kaynakların kullanımında karar mercinin "yöre insanı" olması gerektiğini ifade etmektedir (Grafik 40).

YENİ ANAYASADA DOĞAL KAYNAKLARIN KULLANIMI VE DÜZENLEMESİ (%)

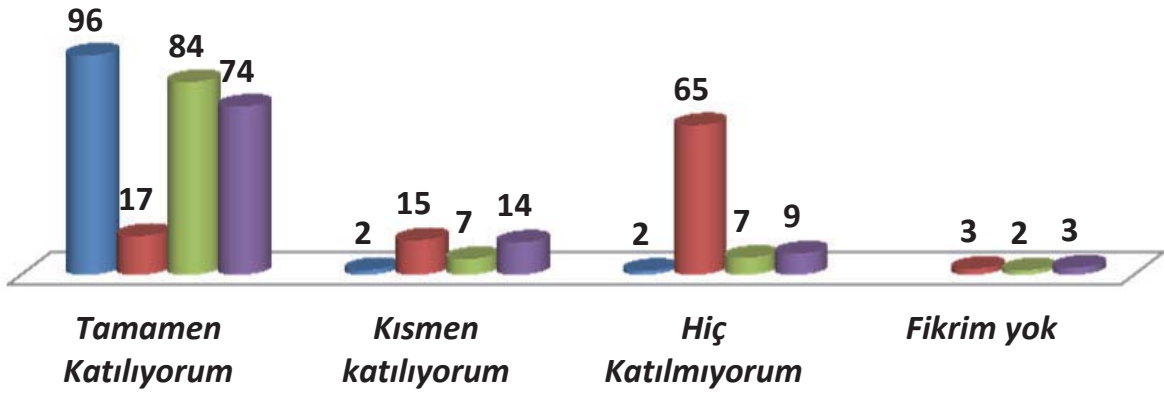
Grafik 40

Bu yaklaşım bölge halkının karar süreçlerine “yurttaş katılımı” konusunda yeni anayasa vatandaşlara geniş karar yetkisi vermelidir ilkesiyle de uyusmaktadır (Grafik 24). Araştırmaya katılanların %19’u ise doğal kaynakların kullanımının belediyelerin denetiminde olması gerektiğini ifade ederken devletin karar merci olmasını işaret edenlerin oranı %27’dir.

Devletin ekonomik faaliyeti hususunda bölge halkının büyük bir çoğunluğunda devletçi bir ekonomik anlayışın olduğu görülmektedir. Bölgenin yüksek yoksulluk ve işsizlik oranları göz önünde bulundurulduğunda halkın devleti “kurtarıcı” olarak görmesi açıklanabilir bir eğilimdir. Bu açıdan araştırmaya katılan bölge halkının neredeyse tamamı devletin yeni iş alanları yaratacak yatırımlarda bulunması gerektiğini ifade etmektedir (%96). Devletin ekonomik alandan elini tamamen çekmesi gerektiğini ifade edenlerin düşük oranı ise (%17) bu “devletçilik” eğilimini destekler niteliktedir (Grafik 41).

BU İFADELERE NE ORANDA KATILIYORSUNUZ? (%)

- Devlet yeni iş alanları yaratacak yatırımlarda bulunmalı
- Devlet ekonomik alandan elini tamamen çekmelidir
- Devlet az geliri olandan az, çok geliri olandan çok vergi almalı
- Devlet ekonomide sadece düzenleyici ve denetleyici bir rol oynamalı

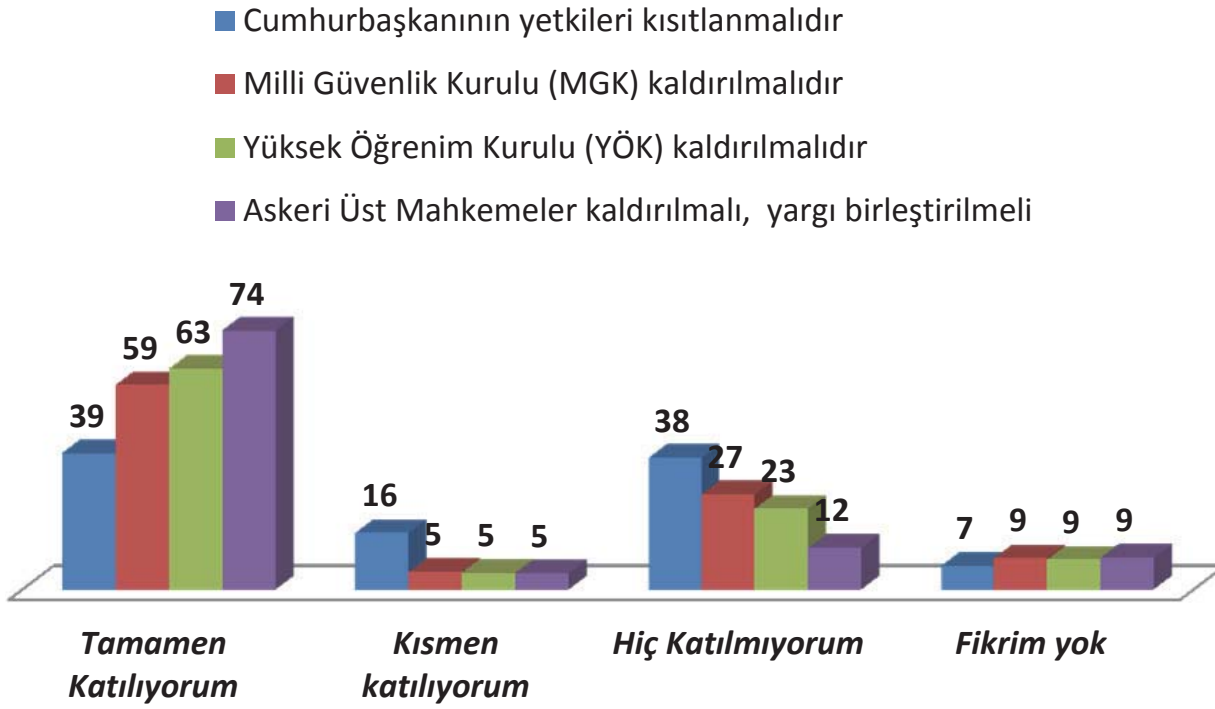
Grafik 41

Türkiye’de çalışanın, esnafın vergi konusunda mağdur olduğu ve bu alanda bir adaletsizliğin bulunduğu sıkça dile getirilmektedir. Araştırmaya katılan bölge halkının büyük bir çoğunluğu da (%84), vergi ödemeleri konusunda adil düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünmekte ve devletin az geliri olandan az, çok geliri olandan çok vergi toplaması gerektiğini ifade etmektedir (Grafik 42).

9) Anayasal Kurumlar

Cumhurbaşkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) gibi kurumlar Türkiye’de anayasal kurumlar olarak ifade edilmektedir. Burada adı geçen her bir kurum değişik dönemlerde farklı toplumsal kesimler tarafından eleştiri konusu olmuş ve özellikle kimi kurumların 1980 askeri darbesiyle anayasaya sokulan anti demokratik kurumlar olduğu belirtilerek bunların meşruiyeti tartışma konusu olmuştur. Cumhurbaşkanının yetkileri, MGK’nın ve YÖK’ün kaldırılması; askeri ve sivil yargının birleştirilmesi gibi sorunlar bu bağlamda tartışılan konular arasında gelmektedir. Araştırmaya katılan bölge halkının büyük çoğunluğunun bu tartışmaları yakından takip ettiği gözlenmektedir. Cumhurbaşkanının yetkileri, MGK, YÖK, yargının birleştirilmesi hususlarında “fikrim yok” diyen bölge halkının oranı %9’u geçmemektedir (Grafik 43).

YENİ ANAYASADA KURUMLAR (%)

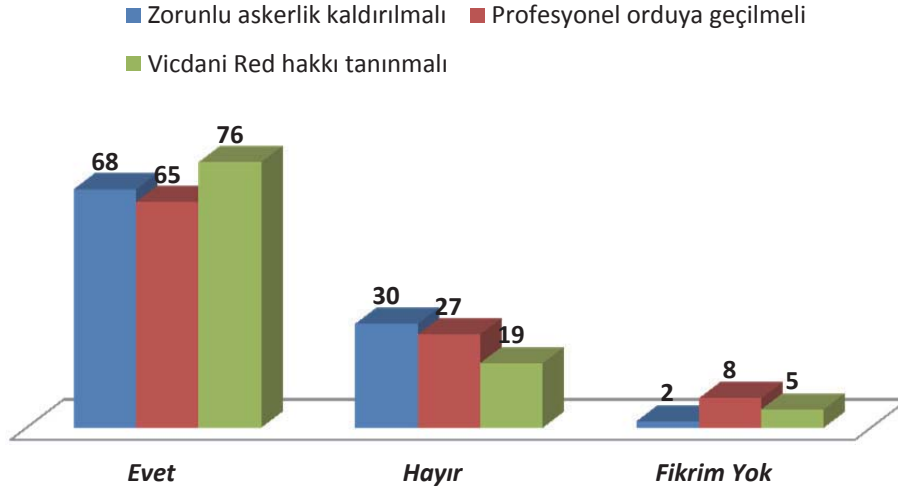

Grafik 42

Bununla birlikte bölge halkının %39'u cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırılmasına karşı olduğunu ifade etmekte; MGK'nın kaldırılması gerektiğini düşünenlerin oranı %59 dolayında; YÖK'ün kaldırılması gerektiğini ifade edenlerin oranı %63 ve askeri üst mahkemelerin kaldırılarak yargının birleşmesi gerektiğini ifade edenler %74 düzeyindedir (Grafik 42).

Vatandaşlık görevi olarak 1982 Anayasası'nda yer alan "zorunlu askerlik" uygulaması bugün hem devletlerin değişen güvenlik algıları hem de zorunlu askerlik karşıtlarınca eleştirilmekte ve ordu ve askerlik yapısının dönüştürülmesi ifade edilmektedir. Türkiye'de son birkaç ayın en önemli konularından bir tanesi de profesyonel ordu ve vicdani red hakkının tanınıp tanınmayacağı tartışmalarıydı. Araştırmaya katılan bölge halkının %76'sı yeni anayasada vicdani red hakkının tanınmasına evet derken, %65 profesyonel orduya geçilmesi gerektiğini ifade etmekte ve %68 ise zorunlu askerliğin kaldırılmasını belirtmektedir (Grafik 43).

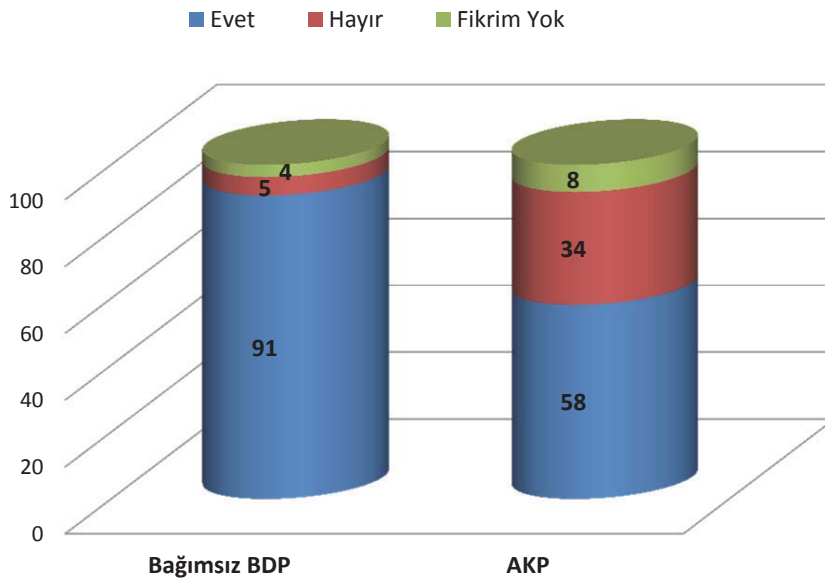
YENİ ANAYASADA ASKERİ HİZMET DÜZENLEMESİ (%)

Grafik 43

Siyasi parti seçmen dağılımına göre BDP seçmeninin neredeyse tamamı (%91) vicdani red hakkının tanınmasına evet derken bu oran AKP seçmeninde %58'dir. Yine bu konu üzerinde de BDP ve AKP seçmeninin bilinçli bir farklılaşma içinde olduğu gözlenmektedir (Grafik 44).

VİCDANİ RED HAKKI TANINMALI MI? (%)

Grafik 44

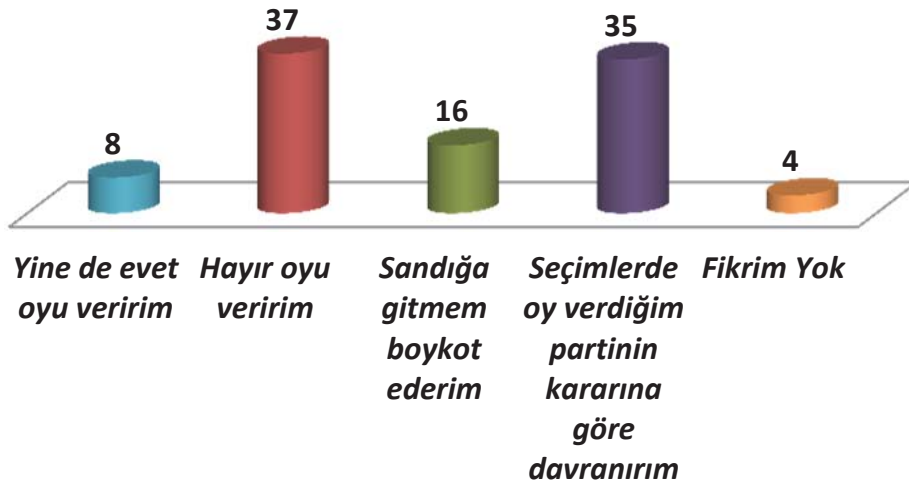
10) Sonuç

Kırk soru ile Doğu ve Güneydoğu halkının yeni anayasa yapım sürecine ilişkin algı, talep ve beklentilerini belirlemeye çalıştığımız bu araştırma sonucunda bölge halkının kimi konularda belirgin farklılaşmalar taşıdığı görülmektedir. Bu farklılaşmalar, bölge halkının mevcut durumun ve statükonun korunmasını isteyenler ile istemeyenler arasında görülen bir farklılaşma şeklinde değil, mevcut durumun ve statükonun değişmesini isteyenlerin kendi içinde yaşadığı, kimi toplumsal ve siyasal sorunların çözümüne ilişkin öneri ve taleplerde görülen bir farklılaşmadır. Bu en belirgin biçimde Kürtlerin Statüsü; Türkiye'nin idari yapısı; yeni anayasada resmi dil ve eğitim dili konularında kristalize olmaktadır.

Diğer yandan bölge halkının mevcut 1982 Anayasası'na bakış açısı; Kürt sorununu en önemli toplumsal sorun olarak birinci sırada görmesi; Türkiye'de yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğu; yeni anayasanın demokratik, çoğulcu, sivil, özgürlükçü bir anayasa olmasının yanı sıra öncelikli olarak barış getirmesi ve Kürt sorununu çözmesi; zira bu ihtiyacın gerisinde yatan en önemli toplumsal sorunun Kürt sorunu olduğu; böyle bir anayasanın önemli ölçüde mevcut sorunları çözebileceği hususunda bölge halkının bir konsensüs içinde, benzer beklenti ve taleplere sahip olduğu görülmektedir.

Son olarak araştırmaya katılan bölge halkının beklentileri karşılamayan bir anayasayı kendi nezdinde veto edeceği görülmektedir. Beklentileri karşılamayan bir anayasanın referanduma sunulması durumunda hayır oyu kullanırım diyenler %37, boykot ederim ve sandığa gitmem diyenler %16 ve oy verdiğim partinin kararına göre davranırım diyenler %35 dolayında bulunmaktadır. Her şeye rağmen böyle bir anayasaya yine de evet oyu veririz diyenlerin oranı ise %8'dir (Grafik 45).

BEKLENTİLERİNİZİ KARŞILAMAYAN YENİ BİR ANAYASAYA REFERANDUMDA HANGİ OYU VERİRSİNİZ? (%)

Grafik 45

KAYNAKÇA

1) İRFAN ERDOĞAN (2003), Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum, Erk Yay., Ankara

2) ŞENER BÜYÜKÖZTÜRK vd. (2009), Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yay., Ankara

3) KEİTH F. PUNCH (2005), Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev: D.Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz, Siyasal Kitapevi, Ankara.

toplumsal sorunlar & yeni anayasa

ALGI, BEKLENTİ VE TALEPLER

ÖN RAPOR

Kam Emekçileri Sendikaları
Konfederasyonu

Diyarbakır Ticaret ve
Sanayi Odası

Diyarbakır Barosu

Güneydoğu Sanayici ve
İş Adamları Derneği

Doğu ve Güneydoğu
İş Kadınları Derneği

Müstakil Sanayici ve
İş Adamları Derneği

Ticaret Borsası

Diyarbakır
Sanayici ve İş Adamları
Derneği

Güneydoğu Genç
İş Adamları Derneği